

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

FUJEROVÁ IVETA

III. Ročník

**PODMÍNKY PRO INTEGRACI TĚLESNĚ POSTIŽENÝCH
ŽÁKŮ DO PRVNÍHO STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

**CONDITIONS FOR THE INTEGRATION OF THE PHYSICALLY
HANDICAPPED PUPILS INTO PRIMARY SCHOOL**

Vedoucí práce: Mgr. Jan Svatoš

PRAHA 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Janu Svatošovi za odborné vedení mé bakalářské práce.

Smyslem bakalářské práce je přiblížit čtenářům podmínky potřebné k úspěšné integraci tělesně postiženého žáka do prvního stupně základní školy. V práci byly použity dvě metody výzkumu. První metoda byla řízený rozhovor a druhá pozorování. Na konci této práce bychom měli dostat odpověď na základní cíl naší práce. Tímto cílem je zjištění vlivu integrace přímo na integrované tělesně postižené žáky. Jestli je pro ně přínosem či nikoli. Jako zkoumaný subjekt jsme vybrali základní školu Březenecká v Chomutově, která integraci provádí. Práce může dobře posloužit jako inspirace pro základní školy, které integraci zvažují. Může také pomoci laické veřejnosti trochu proniknout do problematiky tělesně postižených jedinců a uvědomit si, že to jsou lidé jako všichni ostatní.

Klíčová slova – Handicap, tělesné postižení, postoje společnosti k tělesně postiženým, somatopedie, dětská mozková obrna, integrace, individuální vzdělávací plán, legislativa spojená s integrací, asistent pedagoga.

Anotace v anglickém jazyce

The meaning of the bachelor's thesis is to outline the conditions needed for successful integration of physically handicapped pupil into primary school. Two research methods were used in this thesis. The first method was a governed interview and the second one was observation. At the end of this thesis we should get the answer of the basic thesis' goal. This goal is a finding of the integration's influence upon integrated physically handicapped pupils, if it is contributing for them or not. As an examined subject we chose a primary school Březenecká which is realizing the integration. The thesis can be useful as an inspiration for elementary schools which are considering the integration. It can also help laymen to penetrate into the physically handicapped people's problems and realize that they are humans as well as everybody else.

Key words – Handicap, corporal defect, society's attitudes towards physically handicapped, somatopedy, infantile brain's paralysis, integration, individual educational plan, legislation connected with the integration, teacher's assistant.

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

OBSAH

Teoretická část	7
Úvod	7
1 Tělesně postižení jedinci	8
1.1 Handicap	8
1.2 Tělesně Postižený jedinec a rodina	9
1.3 Společnost a handicapovaní	9
1.4 Postoje společnosti k postiženým jedincům	10
1.5 Faktory ovlivňující náhled na handicapované	11
1.6 Sociální akceptace jedinců s postižením	12
2 Druhy tělesného postižení	13
2.1 Somatopedie	13
2.2 Centrální obrny	14
2.3 Formy DMO	15
3 Integrace tělesně postižených žáků	16
3.1 Individuální vzdělávací plán (IVP)	17
3.2 Podpůrná opatření k integraci	18
3.3 Podmínky pro integrované dítě, školu a rodinu	18
3.4 Zásady pro integraci	19
4 Legislativní vymezení integrace	21
4.1 Příplatky na integraci	22
4.2 Školský zákon	23
4.3 Další zákony a vyhlášky spojené s integrací	24
4.4 Statistika žáků s postižením na školách	25
5 Asistent pedagoga	26
5.1 Legislativní zabezpečení funkce asistenta pedagoga	27
5.2 Odborná kvalifikace asistenta pedagoga	28

5.3 Ekonomické zabezpečení funkce asistenta pedagoga	29
5.4 Pracovní náplň asistenta pedagoga	30
Výzkumná část (zkoumaný vzorek, výzkumné metody)	33
13. Základní škola Březenecká, Chomutov	34
Integrovaní tělesně postižení žáci na ZŠ Březenecká	35
Pozorování na ZŠ Březenecká	39
Řízený rozhovor s ředitelkou ZŠ Březenecká	43
Řízený rozhovor s třídními učitelkami, které mají ve své třídě integrovaného žáka/žákyni na ZŠ Březenecká	46
Řízený rozhovor s asistentkami pedagoga na ZŠ Březenecká	47
Počty integrovaných tělesně postižených žáků a asistentů pedagoga v běžných ZŠ v Chomutově a v okolních městech	49
Výsledky uvedených výzkumů	50
Diskuze	52
Závěr	53
Přílohy	54
Seznam použitých zdrojů	59

TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD

Hlavním tématem bakalářské práce je integrace tělesně postiženého žáka do běžné základní školy. Nejprve si vysvětlíme význam slova handicap, který je pro naši práci nezbytný. Dále se budeme zabývat náhledem společnosti na handicapované jedince v minulosti a v současné době. Následně si uvedeme základní druhy tělesného postižení. Poté se budeme zabývat samotnou integrací a blíže se seznámíme s touto problematikou. Důležitou součástí úspěšné integrace je legislativa, kterou si rozebereme v následující kapitole. Další kapitola je věnována statistice tělesně postižených žáků integrovaných do běžných mateřských a základních škol v letech 1993/2006. V neposlední řadě se zaměříme na funkci asistenta pedagoga, bez které by integrace mohla být jen stěží realizována. Práce je strukturována od náhledu společnosti na postižené až po asistenta pedagoga, abychom se seznámili s postiženými jedinci od počátku, kdy se setkali se svým postižením až po jednotlivé podmínky pro jejich integraci do běžné základní školy.

Práci z oblasti speciální pedagogiky jsme si vybrali, protože osud handicapovaných jedinců nám není lhostejný a určitě si zaslouží zvýšenou pozornost. Nemohou za to, co je v životě potkalo a proto by neměli být odsuzováni a měli by mít možnost využít všech šancí, které jim život nabízí. Integrace tělesně postižených je určitě velkým přínosem jak pro samotné integrované jedince, tak i pro jejich rodiny a samozřejmě také pro školu. V současné době má společnost stále více informací o této problematice a díky tomu už integrace tělesně postižených žáků do běžných škol není velkou neznámou.

Cílem práce bylo seznámit čtenáře s problematikou tělesně postižených jedinců a popsat základní podmínky, které musí být splněny, aby integrace tělesně postižených jedinců do běžné základní školy byla úspěšná. Dále budeme zjišťovat, jaké pocity mají z integrace samotní integrovaní žáci. Předpokládáme, že integrace představuje veliký přínos jak pro samotné integrované žáky, tak i pro jejich rodiny, pracovníky školy a také spolužáky. Mají určitě jedinečnou možnost naučit se základním principům tolerance, ochoty, respekt k individu u a porozumění. Práce může sloužit k tomu, aby si lidé uvědomili, že i tělesně postižení jedinci mají právo na normální život a nemusí navštěvovat pouze speciální školu.

Pro práci jsme si vybrali dvě výzkumné metody. První je řízený rozhovor a druhou metodou je pozorování integrovaných žáků na konkrétní škole. Při provádění výzkumné části jsme se

setkali s velkou ochotou ze strany zkoumané základní školy, především její paní ředitelky, která nám ochotně poskytla veškeré potřebné informace.

1 Tělesně postižení jedinci

Integrace tělesně postiženého žáka do běžné základní školy se dá považovat za vstřícný krok směrem k samotným postiženým dětem, ale také k jejich rodičům. Když rodiče zjistí, že jejich dítě je anebo bude tělesně postižené, mají před sebou nelehký úkol. Musí se smířit s tím, že se jejich život v mnoha směrech změní. Samotné dítě si také během svého života musí zvyknout na to, že nikdy nebude jako ostatní. Musí projít spoustou těžkých zkoušek a překážek, se kterými mu mohou pomoci jak rodiče a příbuzní tak i jeho blízké okolí. Je to životní situace, která velmi těžce zasahuje do psychické stránky osobnosti. Ne vždy se postižený jedinec se svou vadou vyrovná a proto je potřeba mu věnovat maximální péči, ochotu a vstřícnost.

1.1 Handicap

Protože se zabýváme jedinci, kteří jsou tělesně postižení, neboli handicapovaní, musíme si nejprve vysvětlit, co vlastně slovo handicap znamená. Handicap je slovo, které se podle slovníku Petit Robert objevuje v Anglii kolem roku 1827 (z anglického hand in cap, což znamená ruka v klobouku) a pochází z prostředí dostihového sportu. Tato ruka v klobouku označuje los, kterým se určuje, kteří z lehčích, starších či trénovanějších koní ponesou větší zátěž, respektive poklušou delší vzdálenost, aby byly podmínky pro všechny stejné a závod spravedlivý. Kniha Psychologie handicapu (1997) uvádí, že mnohem později se tento termín začal přeneseně i u lidí označovat jako zátěž nějakého onemocnění, tělesné vady nebo postižení. Jde tedy o znevýhodnění určitých osob oproti jiným, většinou bez vlastního zavinění. Může to být dáno genetickými, vrozenými či v průběhu života působícími faktory sociálními a sociálněpsychologickými.

Podle Logopedického slovníku (1998) handicap znamená nevýhodu, překážku, znevýhodnění, přerušení funkce jedince vůči sociálnímu okolí, způsobenou objektivními příčinami. Jsou narušeny role, které jedinec ve společnosti zastává, například schopnost být soběstačný, vzdělávat se i cestovat. S pojmem handicap úzce souvisí pojem defekt (vada, poškození). Kniha Úvod do integrativní speciální pedagogiky (2007) ho definuje jako chybění, ztrátu nebo poškození v anatomické stavbě organismu a poruchy ve funkcích organismu. Příčinami defektů jsou úrazy, onemocnění, vrozenost nebo dědičnost.

1.2 Tělesně postižený jedinec a rodina

Tělesné postižení je velkým šokem pro celou rodinu. Existuje několik fází, kterými si rodina většinou prochází, když se o tělesném postižení svého člena dozví.

- 1) Fáze šoku – úlek, rozrušení, velmi důležitá je empatie a podpora
- 2) Fáze reaktivní – psychické a fyzické reakce na sdělenou skutečnost – bolest, žal úzkost
- 3) Fáze adaptační – racionální hodnocení situace, jak mohou pomoci
- 4) Fáze reorientace – rodina už se pomalu vzpamatovává ze šoku a začíná jednat a hledat způsoby, jak by mohla pomoci.

1.3 Společnost a handicapovaní

Jakmile se někdo odlišuje, je již od dávných dob společností považován za zvláštního a lišícího se od většiny a proto se na něj nahlíží s určitým odstupem. Handicapovaní či jakkoliv jinak odlišní jedinci se již od dávných dob museli vyrovnávat s odmítavým postojem společnosti a ne vždy se jim to podařilo. Kniha Psychologie handicapu (1997) uvádí, že již od počátku lidské společnosti byli mezi jejími členy jedinci, kteří se odlišovali od ostatních vzhledem, smyslovými nebo tělesnými vadami, duševním stavem či chorobami. Její vztah k postiženým jedincům se však proměňoval v závislosti na vývoji celé společnosti, která určuje hodnoty a normy.

Kultura, tedy jednotlivé normy, hodnoty a postoje, nám určuje, co je přijatelné a žádoucí a co je naopak pro společnost nepřijatelné. Ochraňuje člověka před světem, který je mimo vlastní skupinu, tedy před vším neznámým a nebezpečným. Jedinci, kteří se odlišují ať už svým fyzickým vzhledem, chováním, jednáním či dalšími charakteristikami, jsou zpravidla ostatními členy společnosti vnímáni jako cizí, ohrožující anebo nebezpeční. Publikace Psychologie handicapu (1997) definuje vztah k odlišným jedincům takto: „Vztah k lidem, kteří se odlišují od ostatních (psychicky, chováním či fyzicky, např. postižením), je tedy v určitém smyslu založen už ve způsobu vývoje osobnosti člověka, především v sociální podmíněnosti osobnosti (Štech – Vágnerová – Hajd-Mousová, 1997, s. 6).“

1.4 Postoje společnosti k postiženým jedincům

Jak uvádí kniha Psychologie handicapu (1997), v různých úrovních vývoje lidské společnosti a v různých kulturách se setkáváme s odlišnými postoji k postiženým jedincům. Už u zvířat si můžeme všimnout odmítavého postoje k jedincům stejného druhu, kteří nevykazují fyzickou zdatnost typickou pro ten který druh. Z tohoto jednání v přírodě by se dalo usuzovat, že na nejprimitivnější úrovni lidské společnosti pravděpodobně tyto vlivy přetrvávaly a jejich následkem bylo odmítání slabších nebo fyzicky postižených jedinců.

V současné době existují tři základní postoje k postiženým jedincům:

Represivní – postižený jedinec je brán jako zátěž pro společnost, ta mu odmítá pomoci a je k němu lhostejná, může dojít až k segregaci – vyloučení jedince ze společnosti,

Charitativní – postižený je chápán jako chudák, který potřebuje pomoc,

Humanistický – tento postoj je založen na principu důstojnosti každého člověka a považuje znevýhodnění či handicap za následek nějaké poruchy.

Jeden z problémů, který lidem brání změnit jejich postoj, je nedostatek informací. Stereotypy v životním stylu mohou být další příčinou neochoty lidí ke změně postojů. Vše, co se vychyluje od určitého zavedeného standardu je pro společnost nežádoucí a zároveň je to důvod ke strachu z neznáma. Tato problematika by se dala shrnout následovně: „Charakter těchto postojů je dán vrozenou dispozicí na všechno, co se nějakým způsobem liší od normy jako na něco negativního, co může vyvolávat strach a zároveň posilovat tendenci něco takového odstranit či alespoň izolovat.“ (Štech – Vágnerová – Hajd-Moussová, 1997, s. 22)

Reakce lidí na postiženého jedince závisí také na aktuálních názorech ve společnosti, co je považováno za normální a co se posuzuje jako abnormální a omezující. Laická veřejnost mnohdy může vnitřní onemocnění považovat za mírnější než to somatické, což tak zpravidla není. Středem zájmu lidí jsou především zjevné odchylky somatických i psychických funkcí, odrážející se ve změnách zevnějšku člověka a jeho chování. Mohou to být například ekzémy, abnormální velikost postavy, tělesné deformace nebo omezené chápání (Štech – Vágnerová – Hajd-Moussová, 1997).

Problematickou stránkou společnosti v pohledu na postižené jedince je také stigmatizace. Psychologie handicapu (1997) definuje stigmatizovaná onemocnění takto: „Stigmatizovaná onemocnění jsou takové odchylky, které mají nežádoucí nápaditost v projevech (zevnějšek, komunikace apod.), které vyvolávají odpor a bývají často spojeny s představou, že je jedinec či

předkové nějakým způsobem zavinili, například konzumací alkoholu či neukázněným sexuálním chováním. Stigma není skutečnou vlastností člověka, ale je mu přisouzeno v rámci postojů, typických pro danou společnost.“ Vyplývá to z toho, jak určitá společnost pohlíží na otázku normality člověka. Existují i takzvané vnější symboly stigmatu, jako například bílá hůl, nebo slepecký pes.

Za poslední roky se vztah k postiženým lidem všeobecně velmi zlepšil. Už nejsou posuzováni jako ti, kteří jen potřebují naši pomoc a nejsou schopni samostatně existovat. Většina lidí začala chápat důležitá pravidla potřebná pro soužití postižených se společností, kterými jsou respekt k individu, získávání informací o jednotlivých postiženích. Dále sem patří tolerance a respektování odlišností každého jedince. Dostatek informací nám umožní lépe porozumět handicapovaným jedincům a také zamezí vzniku nežádoucích předsudků.

Pro lepší pochopení současného náhledu na jedince s postižením nám pomůže následující citace: „Současné trendy v přístupech a ve vzdělávání jedinců s postižením se zaměřují na pozitivní aspekty osobnosti, na to, v čem je jedinec dobrý, co dokáže, v čem může být úspěšný, co umí. Středem pozornosti není tedy výčet neschopností toho, co jedinec nezvládá a co bude třeba překonávat. (Pešatová – Tomická, 2007, s. 42).“

1.5 Faktory ovlivňující náhled na handicapované

Jedním z faktorů pro nahlížení na handicapované jedince jako nevýhodné pro společnost, je podle Psychologie handicapu (1997) ekonomická situace ve skupině. Málo majetné skupiny mohou na postižené jedince nahlížet jako na břemeno, které jim značně ztíží a zhorší jejich ekonomickou situaci.

Estetický ideál je dalším kritériem přijetí jedinců s postižením. Velmi výrazně se prosazování tohoto ideálu projevilo například v antickém Řecku a Římě. Dříve se také stávalo, že pokud bylo dítě tělesně postižené a nějakým způsobem se vymykalo ideálu krásy, schovávala ho jeho vlastní rodina před okolním světem. Bylo to kvůli strachu ze zavržení. Při pohledu do historie tedy vidíme, že názory na jakkoliv odlišné a postižené jedince byly především ukázkou povrchního vnímání odlišností člověkem.

Na druhou stranu ale můžeme pozorovat, že na postiženého se ne vždy nahlíželo jako na objekt hodný zavržení či vyloučení ze společnosti. Souběžně s negativním vnímáním jedinců s postižením se na ně vytvářel i náhled pozitivní. Vlivem křesťanství se už od středověku začali lidé slabé a nemocné brát jako jedince, kteří potřebují jejich lásku, pomoc, podporu a péči.

Podíváme-li se na poslední dvě století, zjistíme, že se tam objevují skutečné snahy o reálnou pomoc postiženým jedincům.

Na přijímání handicapovaných jedinců má velký vliv sociální tlak: „Tlak, který vede k přijímání určitých postojů členy společnosti, nepůsobí pouze na jedince zdravé, či neodlišující se, ale samozřejmě působí i na postižené. Ti jsou očekáváním okolí vedeni k akceptaci role, která je jim přisouzena, jsou nuceni přijímat svou odlišnost a to způsobem, jak ji společnost chápe. Tím se paradoxně stávají pro svou společnost tím přijatelnější, čím více svou odlišnost potvrzují. Zároveň však toto zařazení určuje chování společnosti k nim, působení je tedy vzájemné a je prakticky nemožné tento kruh očekávání a reakcí na ně přerušit.“ (Štech – Vágnerová – Hajd-Mousová, 1997, s. 10) Je tedy zřejmé, že s odlišnostmi ve společnosti se musí vyrovnávat i samotní handicapovaní.

1.6 Sociální akceptace jedinců s postižením

Nedostatek pohybu se u tělesně postižených jedinců projevuje také na jejich psychické stránce. Jejich psychika je často ovlivněna nápadností postižení. Chování okolí v nich často může vyvolat pocity méněcennosti. Fischer a Škoda na tuto problematiku uvádějí: „Tělesné postižení má z psychologického hlediska dva základní aspekty: nedostatečnost pohybových kompetencí a deformovaný zevnějšek. Rozhodující je úroveň soběstačnosti, která je dána schopností samostatné lokomoce a sebeobsluhy (především schopnosti používat ruce). Tyto dva aspekty jsou určující z hlediska závislosti postiženého jedince a z hlediska jeho možných pracovních aktivit“ (Fischer – Škoda, 2008, s. 34). Je tedy zřejmé, že psychika postiženého jedince se odráží na míře schopnosti postarat se o sebe.

Aby lidé začali postižené jedince uznávat, respektovat a tolerovat, je nutné přijmout fakt, že jsou to lidé stejně hodnotní jako všichni ostatní. Jak uvádí Štech – Vágnerová – Hajd-Mousová (1997), pro vztah k postiženým je podstatný vývoj lidské společnosti jako celku a to směrem k toleranci a schopnosti akceptovat odlišnost. Respekt a tolerance k odlišnosti jsou jedny z nejdůležitějších faktorů při hledání cesty k těmto lidem. Společnost by měla být schopna překročit konvence a stereotypy. Pouze takto nebude na handicapované nahlížet jen z pohledu jejich postižení. S. Štech a kol. uvádí, že předsudky a stereotypní vnímání druhého je možné překonat působením na společnost a její členy především rozbitím bariér a umožněním kontaktů a vzájemného poznání. Jednou z variant jak uskutečnit tyto cíle může být právě integrace postižených dětí do běžných škol při zachování nutné speciálně pedagogické péče.

2 Druhy tělesného postižení

V této kapitole si vymezíme pojmy zdravotní a tělesné znevýhodnění a význam a úkoly oboru, který se těmito znevýhodněními zabývá – somatopedie. Školský zákon č. 561/2004 Sb. zařazuje tělesné postižení (společně s mentálním, zrakovým nebo sluchovým postižením, vadami řeči, souběžným postižením více vadami, autismem a vývojovými poruchami učení nebo chování) jako jednu z forem, která spadá do kategorie zdravotní postižení. Dalším pojmem je zdravotní znevýhodnění. To Fischer a Škoda (2008) popisují jako zdravotní oslabení, dlouhodobou nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy, které vedou k poruchám učení a chování a vyžadují proto zvýšenou pozornost při vzdělávání těchto jedinců. Vítková (1998) chápe tělesné postižení jako vady pohybového a nosného ústrojí, což znamená kostí, kloubů, šlach, svalů a cévního zásobení. Dále sem zahrnuje i poruchy nervového ústrojí, které se také projevují poruchou nebo zhoršením hybnosti. Jednotlivá poškození mohou vzniknout na základě dědičnosti, nemoci nebo úrazu. K tělesnému postižení se bohužel většinou přidružují i jiná postižení jak uvádí Fischer – Škoda (2008). Jde zejména o mentální retardaci, epilepsie a také těžké vady zraku či sluchu. Tato přidružená onemocnění mají výrazný vliv na snížení soběstačnosti a také zvyšují nároky na péči o postiženého jedince.

2.1 Somatopedie

Somatopedie je obor speciální pedagogiky, který se zabývá výchovou a vzděláváním osob s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním. Somatopedie dále zahrnuje socializaci nebo resocializaci dětí, mládeže i dospělých. Fischer a Škoda (2008) uvádějí, že somatopedie se jako samostatný obor vyvinula mnohem později než péče o osoby se zdravotním postižením. Vznik oboru by se mohl datovat do roku 1946, kdy vznikla na Pedagogické fakultě takzvaná defektologie, která byla později nazývána defektologií ortopedickou, což je dnešní somatopedie.

Existuje několik disciplín, o jejichž poznatky se somatopedie opírá a lze je ve vztahu k tomuto oboru chápat jako propedeutické (podle Fischera a Škody (2008)):

- somatologie - anatomie a fyziologie orgánů, orgánových soustav a lidského organismu jako celku,
- neurofyziologie – zabývá se neuromotorickou koordinací, hrubou i jemnou motorikou, mluvní motorikou a grafomotorikou,

- somatopatologie a neuropatologie vyšší nervové soustavy – zabývají se vznikem a vývojem chorob,
- pediatrie – oblasti jako například – ortopedie, chirurgie, neurologie a psychiatrie,
- kineziologie – zabývá se biologickými a fyzikálními zákonitostmi lidského těla a jeho motoriky,
- ortopedická protetika – zabývá se principy konstrukce ortopedických pomůcek, přístrojů, protéz a podobně.

Somatopedie má nepochybně velký význam pro společnost již od dávných dob. V současnosti je nejčastější příčinou tělesného postižení dětská mozková obrna (DMO). Podle Fischera – Škody (2008) zřejmě v dnešní době nedochází k nárůstu počtu dětí, které se narodí s DMO, ale pokroky lékařské vědy umožňují přežívat i jedincům, kteří by v dřívějších dobách na následky svého postižení zemřeli.

2.2 Centrální obrny

Jedná se o postižení centrální nervové soustavy. To podle rozsahu a stupně závažnosti dělí na parézy, které znamenají částečné ochrnutí a plegie, které představují úplné ochrnutí.

- diparéza (diplegie) – ochrnutí dolní části těla, především dolních končetin,
- hemiparéza (hemiplegie) – vertikální ochrnutí poloviny těla, kdy je v důsledku překřížení nervových drah ochrnutá vždy opačná polovina těla, než na které je lokalizována léze mozku. Hemiparéza může být levostranná či pravostranná,
- kvadruparéza (kvadruplegie) – částečné nebo úplné ochrnutí všech čtyř končetin. Úplná ochrnutí vznikají nejčastěji v důsledku úrazu, během kterého došlo k přerušení míchy. Jsou to například skoky do vody, dopravní nehody a podobně. Obrny mohou být způsobené nejružnějšími mozkovými záněty, mozkovými nádory nebo zraněním hlavy. Dále mohou být způsobeny postupujícím degenerativním onemocněním mozku, krvácením do mozku či nedokrvením v důsledku embolie. Mezi nejvýznamnější centrální parézu patří dětská mozková obrna (infantilní cerebrální paréza, Littleova nemoc, Cerebral Palsy).

Jako jeden z nejcharakterističtějších projevů centrální parézy jsou poruchy svalového tonusu či koordinace. Patří sem:

- hypertonie – vyšší svalové napětí než je fyziologický stav,
- hypotonie – nižší svalové napětí oproti běžnému fyziologickému stavu,
- střídavý tonus – atetóza, kroutivé mimovolní pohyby, které jsou nekontrolovatelné, trhavé a nepravidelné. Jejich četnost může narůstat v souvislosti s prožívanými emocemi a stresem.

2.3 Formy DMO

Existuje několik forem dětské mozkové obrny a různé zdroje, které se o nich zmiňují. Opatřilová (2003) ve své publikaci uvádí následující:

- spastické formy DMO – vznikají jako následek poškození centrálních motorických neuronů a patří sem tyto formy - diparetická, hemiparetická a kvadraparetická forma,
- nespastické formy DMO – pro tyto formy je typická absence svalového napětí a patří sem - dyskinetická a hypotonická forma,
- míšní obrny – tyto obrny nejčastěji vznikají jako důsledek úrazů páteře s poraněním míchy. Příčinou mohou být sportovní úrazy, automobilové nehody, skoky do vody,
- periferní obrny - také chabé obrny, které vznikají v důsledku poruch periferních nervů,
- myopatie – poškození svalového vlákna, které může mít genetickou příčinu, nebo může být způsobeno záněty, úrazy či intoxikacemi,
- Duchenneova svalová dystrofie (DMD) – příčinou vzniku této choroby je delece (typ genové mutace) určité části řetězce DNA lokalizovaná na chromozomu X,
- Beckerova svalová dystrofie (BMD) – tato choroba má stejné příčiny jako DMD,
- vrozený rozštěp páteře,
- spina bifida occulta – neuzavření míšního kanálku, mícha a míšní pleny uzavřeny jsou,
- meningokéla – závažnější forma spiny bifidy, skrze neuzavřené obratle dojde k vyhřeznutí míšních obalů,
- meningomyelokéla – nejzávažnější forma spiny bifidy, kdy dochází jak k vyhřeznutí míšních obalů tak i samotné míchy
- malformace končetin – jde o nápadné postižení, které přináší řadu problémů:
- amelie – vrozená absence celé končetiny, peromelie – vrozená absence části paže (předloktí, ruka), mikromelie – celkové zmenšení končetiny, fokomelie – malformované končetiny ve tvaru ploutve nasedají přímo na ramena,

Postižení ruky:

- polydaktylie – končetina obsahuje více než pět prstů, nejčastěji u malíku či palce,
- oligodaktylie – končetina obsahuje méně než pět prstů, v tomto případě je nejhorší absence palce, což představuje vážné problémy,
- syndaktylie – srůst dvou a více prstů, přičemž srůst více prstů je považován za extrémní deformitu a nazývá se lžicovitou rukou.

Výše zmíněné deformace mohou mít jednak své příčiny v dědičnosti, ale mohou také vznikat na základě užívání některých látek, jakými jsou například cytostatika nebo thalidomid, na vyvíjející se plod.

3 Integrace tělesně postižených žáků

Integrace je poměrně široký pojem. Je zde zahrnuto mnoho aspektů, na které je třeba brát zřetel. Patří sem například aspekt filosoficko-etický, ekonomický, legislativní, zdravotní, sociální, právní, psychologický nebo pedagogický. Lidé, kteří se rozhodnout integrovat tělesně postiženého žáka, se musí snažit co nejvíce vyhovět nastaveným normám a neopomenout žádné hledisko při plnění výše zmíněných aspektů a podmínek.

Nejprve si zde vysvětlíme, co vlastně pojem integrace znamená. Světová zdravotnická organizace charakterizuje integraci jako sociální rehabilitaci, schopnost příslušné osoby podílet se objektivně na společenských vztazích. Integrace je stav, kdy se zdravotně postižený jedinec vyrovnal se svou vadou, žije a spolupracuje s nepostiženými, prokazuje výkony a vytváří hodnoty, které společnost intaktních uznává jako rovnocenné, společensky významné a potřebné (Pipeková, 1998). Obecně znamená integrace plné začlenění jedince s postižením do společnosti, do přirozeného sociálního prostředí v co nejvyšší možné míře (Pešatová – Tomická, 2007). Jde tedy o to, aby byl postižený začleněn do kolektivu bez pocitu méněcennosti a aby na něj nebylo pohlíženo jako na nějakou podřadnou osobu, která je hodna pouze lítosti.

Školního prostředí se týká integrace pedagogická. Jde především o pozitivní integraci. Pešatová – Tomická vysvětlují: „Tím máme na mysli integraci, která ve svém důsledku je přínosem pro jedince, skupinu, komunitu, a která i z hlediska sekundárních důsledků nevyústí například v patologickou závislost takto integrovaného jedince. Pokud chceme, aby integrace byla skutečně pozitivní integrací, je nutné zvážit veškeré klady a zápory každé integrace a k pedagogické integraci pak přistoupit pokud klady převažují nad zápory. K těmto krokům pak napomáhá nejen empatie pedagoga a kolektivu, ale i legislativní ukotvenost (práva a povinnosti) integrace pro ředitele školských zařízení, dodržování zásad a postupů všech zúčastněných stran“ (s. 46-47).

Integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné mateřské, základní, střední či střední odborné školy vychází z několika poznatků, jak uvádějí Pešatová – Tomická (2007). Jedním takovým poznatkem je, že pokud jsou děti se zdravotním postižením v internátě, je jejich výchova nepřirozená a neschopná je připravit pro život, kde již nebudou v chráněném prostředí. Pokud by tyto děti dlouhodobě pobývaly v uzavřeném internátním prostředí, nebudou se jim moc možností jak získat dostatečné společenské a životní zkušenosti. Dále také uvádějí, že pokud je

dítě zdravotním postižením vyjmuto ze svého přirozeného rodinného prostředí, následně se odcizuje citovým a vztahovým zdrojům příznačných pro zdravý vývoj osobnosti.

Tělesně postižené dítě, které je integrované do běžné školy, je označováno jako dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami. Pokud ho škola integruje, nestačí jeho pouhé zařazení do školského zařízení, ale je potřeba dodržovat určité postupy a zásady této integrace. Základním dokumentem při integraci je integrační zpráva s individuálně vzdělávacím plánem, která vychází z doporučení školského poradenského zařízení, tj. speciálně - pedagogického centra (dále jen SPC) nebo pedagogicko psychologické poradny (dále jen PPP), (Pešatová – Tomická, 2007). Znamená to tedy, že pokud rodiče chtějí, aby jejich dítě bylo integrováno do běžné mateřské, základní, střední, střední odborné školy, je potřeba absolvovat vyšetření na výše uvedených místech, která následně udělí pro dítě doporučení, aby mohlo být do školy integrováno. Dále je také potřeba upravit dítěti vzdělávací plán, který bude vyhovovat jeho individuálním odlišnostem. Individuální vzdělávací plán je tak pro dítě velmi důležitý, protože zohledňuje jeho potřeby a odlišnosti jak už bylo řečeno výše.

3.1 Individuální vzdělávací plán (IVP)

Pešatová a Tomická (2007) uvádějí, že individuální vzdělávací plán (dále jen IVP) vychází ze školního vzdělávacího programu školy, do které bude dítě integrováno, závěrů speciálně pedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením. Může zde být také zohledněno doporučení praktického nebo odborného lékaře nebo dalšího odborníka a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Pro vypracování IVP je důležitá spolupráce příslušné školy, školského poradenského zařízení a zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Při naplňování IVP je velmi důležitá spolupráce žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s učitelem příslušné školy, zákonným zástupcem a poradenským pracovníkem příslušné školy. Zde je velmi důležitá role samotného učitele. Je na něm, jak integrovaného žáka ostatním dětem představí. Měl by děti seznámit s faktem, že mezi námi existují lidé, kteří nejsou zcela zdraví a mají nějaké zdravotní problémy. Je také důležité dětem sdělit, že tyto problémy jim nebrání v tom, aby mohli žít normální život a navštěvovat běžnou školu. Záleží na osobnosti učitele, jak dokáže motivovat kolektiv dětí ve škole k přirozené pomoci, vzájemné toleranci, ohledům, snášenlivosti a kamarádství ke svým spolužákům se speciálními vzdělávacími potřebami (Pešatová - Tomická 2007). Pro žáka integrovaného do běžné školy je přístup ostatních dětí nesmírně důležitý. Už si musel v životě projít mnoha těžkostmi spojenými s jeho postižením a tak by žáci třídy, do které bude žák integrován, měli být poučeni o tom, jak se ke svému novému spolužákovi mají chovat.

3.2 Podpůrná opatření k integraci

Integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami musí být na základě integrační zprávy a IVP podpořena podpůrnými opatřeními, které ve své publikaci uvádějí Pešatová a Tomická (2007). Jsou to například speciální metody, prostředky a formy vzdělávání. Dále je také nutné zajistit zvláštní materiální (speciální učebnice a speciální didaktické, rehabilitační a kompenzační učební pomůcky) a personální opatření (speciální pedagog, asistent pedagoga nebo osobní asistent, snížení počtu dětí ve třídě atd.) velmi důležité je také zajištění integrace po stránce odborné, organizační a ekonomické jak již bylo řečeno výše. Jde tedy o celou řadu pravidel a organizačních postupů, které je třeba dodržovat.

3.3 Podmínky pro integrované dítě, školu a rodinu

Aby byla integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami úspěšná, je třeba dodržovat určité podmínky a pravidla pro dítě samotné, školu i rodinu. Jsou to například:

- blízkost školy k bydlišti – aby dítě znalo sociální prostředí mezi domovem a školou, bohužel je to v dnešní době problém, protože integrujících škol není mnoho,
- dobrovolnost – s integrací by měli souhlasit jak učitelé, tak i žáci příslušné školy a samozřejmě i jejich rodiče,
- profesionalita – lidé, kteří se o integrované žáky starají, by k tomu měli mít patřičné znalosti a zkušenosti, aby nedocházelo k neřešitelným situacím,
- odstranění architektonických a sociálních bariér – bezbariérový přístup a pohyb po škole, seznámení ostatních žáků a učitelů s nastalou situací, snaha o začlenění žáka do kolektivu,
- je také třeba brát vážně připomínky jak odborníků, tak i laické veřejnosti.

Další podmínky integrace uvádí Tomická (1999). Mělo by zvládat plnění požadavků, které jsou stanoveny v učebním plánu bez větších omezení. Výjimku tvoří tělesná a výtvarná výchova. Dále by nemělo vyžadovat nadměrnou individuální péči učitele na úkor ostatních v základní nebo jiné škole se zdravými žáky. S jeho problémy by mu měl pomoci asistent pedagoga, který je přítomen při vyučování. Dítě by svým chováním nemělo příliš narušovat průběh vyučování. Škola má pochopitelně také několik úkolů, které musí při integraci splnit. Jedním z nich je zajištění prostředí a kompenzačních pomůcek, které bude integrovaný žák potřebovat. Musí zajistit asistenta pedagoga, který se o integrovaného žáka bude starat a pomáhat mu během

vyučování. Škola by dále měla zajistit spolupráci s odbornými pracovišti, jakými jsou SPC nebo PPP. Důležitým úkolem je příprava žáků a pedagogů na fakt, že s nimi bude ve škole integrovaný žák. Rodina by měla zajistit pravidelnou docházku dítěte do školy i ze školy. Zajištění kvalitní domácí přípravy na vyučování je také na rodičích. Pokud na to sami nestačí, měl by zajistit kvalifikovanou osobu. Úzká spolupráce mezi rodinou a školou, především s třídním učitelem a asistentem pedagoga je nezbytná. Měli by také dítěti zajistit kontakt se spolužáky ve volném čase.

3.4 Zásady pro integraci

Pro integrované žáky je pochopitelně odlišná i klasifikace a přístup k těmto dětem. Pešatová – Tomická uvádějí obecné zásady hodnocení a tolerance, které by měli pedagogičtí pracovníci dodržovat:

- všem zúčastněným je třeba vysvětlit, že integrovaný žák bude mít jiné hodnocení a vzdělávání,
- integrovaný žák by neměl být vystavován činnostem, ve kterých není schopen podat optimální výkon,
- učitelé by měli odlišovat specifické problémy od těch nespecifických,
- oceňovat žakovu projevenou snahu a zaměřit se na to, v čem je žák úspěšný
- hodnotit a posuzovat by se mělo pouze to, co žák stihl vypracovat
- myslet na to, že každé ústní nebo písemné zkoušení je pro žáka zátěžovou situací,
- tolerovat, že je žákovo pracovní tempo pomalejší
- snažit se vyhýbat nadměrně tolerantnímu přístupu k dítěti.

O způsobu ověřování vědomostí žáka ve velké míře rozhoduje třídní učitel. Může zkoušet ústně, ale musí brát v úvahu, že má žák strach a obavy. Dalším typem je zkoušení písemné, které může pro žáka být příjemnější, ale může mu trvat déle. Hodnocení žáka může být buďto známkami, slovní anebo kombinací obou těchto způsobů. Je nutné se s rodiči žáka nebo jeho zákonným zástupcem domluvit na způsobu klasifikace. Důležitou složkou při integraci postiženého žáka do běžné základní školy je úprava a organizace výuky. Podle Pešatové – Tomické (2007) jde o následující:

- realizace výuky v plném rozsahu jako pro ostatní žáky, snížení obsahu a množství učiva se nepředpokládá,
- výuka by měla probíhat v kmenové třídě, výuka probíhá v kombinaci s odbornou speciálně – pedagogickou péčí ve školní poradně nebo v jiné pro žáka zvolené skupině,
- důležitá je individuální práce probíhající současně s výukou v kmenové třídě žáka,
- doplňkové hodiny, pokud je potřeba.

Postupy při zvýšené individuální práci se žákem ZŠ jsou podle Pešatové – Tomické (2007) následující:

- častá motivace, povzbuzování, časté poskytování pozitivní zpětné vazby,
- multisenzoriální přístup; pokyny rozdělit na menší části a každý z nich; bude-li to nutné, žákovi zvlášť zopakovat,
- pomáhat žákovi s uspořádáním jeho věcí,
- snažit se o větší toleranci v hodinách tělesné a výtvarné výchovy a pracovních činností
- udržovat častý oční kontakt; volba činností adekvátních jeho schopnostem,
- ponechat dítěti více času a netrestat ho, pokud práci nedokončí; odměňovat nejen dobré výsledky, ale i žákovu snahu; podporovat skupinovou spolupráci, která žákovi pomůže se sociální interakcí,
- průběžně ověřovat, zda žák správně pochopil, co má v hodině dělat,
- zohledňovat u žáka poruchy výslovnosti, pozornosti a paměti,
- zohledňovat psychomotorický neklid a impulzivitu a také výkyvy ve výkonnosti,
- podle charakteru postižení, je vhodné, aby žák seděl v první lavici, aby viděl při vyučování na pedagoga ústa
- dbát na důsledné plnění zadaných úkolů – průběžná kontrola plnění
- pevnější vedení žáka, velmi nutná je průběžná motivace žáka
- dávat pozor na přetížení žáka – třetí a čtvrtou hodinu se dá předpokládat větší unavitelnost, je tedy vhodné žákovi umožnit čas na odreagování se,
- důležité je v průběhu celé školní docházky zajistit dohled, aby si žák zapisoval domácí úkoly.

Je tedy zřejmé, že jak pro dítě samotné a jeho rodinu, tak i pro pedagogické pracovníky vyplývá z pedagogické integrace celá řada pokynů, úkolů a zásad, které je třeba dodržovat. Důležitý je ale také osobní přístup pracovníků školy k integrovanému žákovi. Pracovníci mohou sice striktně dodržovat určená pravidla, ale pokud se k žákovi budou chovat příliš odměřeně a dávat mu najevo, že ho ve škole nechtějí, nemusel by pro něj už tak těžký úkol být vůbec příjemný.

4 Legislativní vymezení integrace dětí se zdravotním postižením

Velmi důležitou podmínkou k tomu, aby integrace tělesně postižených žáků byla úspěšná, jsou zákony a vyhlášky spojené s touto problematikou. Proto si zde uvedeme hlavní dokumenty, které se integrací zabývají, nebo se o ní zmiňují. Základní dokument, který upravuje práva dětí, včetně dětí se zdravotním postižením je Úmluva o právech dítěte. Tato úmluva jasně zakazuje diskriminaci kteréhokoliv dítěte, včetně dítěte se zdravotním postižením. Úmluva o právech dítěte patří do právního řádu České republiky a tak je nutno jí dodržovat. Vedoucí princip Úmluvy je zájem dítěte. A tak je jasné, že tento zájem dítěte se musí stát vůdčím principem všech státních a správních orgánů a také sociálních a vzdělávacích institucí. Samozřejmostí by také mělo být respektování blaha a ochrany dítěte. Je tedy jasné, že všechny děti mají stejná práva bez ohledu na jejich postižení či znevýhodnění a mělo by se s nimi zacházet v mezích zákona.

Poprvé se o možnosti integrace dítěte se zdravotním postižením do běžné školy zmiňuje Vyhláška MŠMT č. 291/1991 SB. o základní škole, kterou zmiňuje Michalík (2000): Je to poprvé, co rezort ministerstva školství potvrdil možnost, ale nikoliv povinnost, přijmout do školy dítě, které má zdravotní postižení. Podle této vyhlášky může ředitel školy zřizovat speciální třídy pro žáky s následujícím postižením:

- sluchové postižení, zrakové postižení, tělesné postižení, mentální postižení a vady řeči.

Podle ustanovení 3 vyhlášky o základní škole je možné individuálně integrovat žáka se zdravotním postižením. Na základě žádosti, kterou předloží zákonný zástupce žáka a na základě vyjádření pedagogicko psychologické poradny či speciálně pedagogického centra může ředitel školy zařadit do příslušného ročníku žáka:

- se smyslovým a tělesným postižením a s vadou řeči

Jak uvádí Michalík (2000), do roku 1999 bylo přijato několik metodických pokynů k integraci pro školní rok 1994/1995 a roky následující. Ministerstvo školství se poté rozhodlo, že metodický pokyn pro školní rok 1997/1998 ponechá v platnosti i pro rok 1998/1999 (č. j. 16 138/98-24). V názvu tohoto metodického pokynu je však poprvé od doby vzniku zaznamenána změna názvu. Dříve se jednalo o pokyny, které se zabývaly osobami se zdravotním postižením. Poslední zmiňovaný pokyn má však název Metodický pokyn MŠMT k integraci dětí se zdravotním postižením. Tvůrci této normy se tak rozhodli podle vzoru anglosaských zemí, kde

se tyto děti nazývají „Children with Special Needs“. V německy mluvících zemích se můžeme například setkat s názvem „Kinder mit sonderschulpädagogischem Förderbedarf“.

4.1 Příplatky na integraci

Kniha Školská integrace dětí s postižením (2000) se zmiňuje o příplatcích na integrované žáky. Když škola integruje žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, dostává příplatky na takového žáka. Tyto příplatky jsou vypláceny k normativům, které jsou škole vypláceny. Normativy jsou určené částky, které jsou školám vypláceny ze státního rozpočtu. Výše normativů jsou stanoveny na jednoho žáka. Protože se předpokládalo, že školy budou pro integrované žáky potřebovat více peněz, přidaly se k normativům tyto příplatky. Měly motivovat běžné školy k přijímání žáků s postižením. Jak uvádí Michalík (2000), zavedení těchto příplatků provázely komplikace se skutečným počtem dětí a s reálnými potřebami, které měly. Ve školním roce 1993/1994 byl školami vykázán neobvykle velký počet žáků s postižením. Proto se v dalších letech upřesnily podmínky pro vyplácení těchto příplatků. Byla stanovena povinnost užívat příplatek pouze na potřeby, které přímo souvisí s integrací dítěte. Na základě tohoto opatření se zmenšil počet škol, které integrovaly postižené žáky. Většinou si stěžovaly na administrativní náročnost při dokládání údajů o integraci.

Aby škola uvedený příplatek k normativu na postiženého žáka získala, musí přesně doložit a odůvodnit k čemu bude příplatek využívat. Pokud škola jasně doloží požadavky a způsob vzdělávání postiženého žáka, může získat až několikanásobně vyšší příplatek. Záleží tedy hlavně na tom, jak dobře škola popíše nastalou situaci a své záměry s integrovaným žákem.

Podle Michalíka (2000) není možné z příplatků hradit všechny náklady, které jsou vyvolány integrací. Platný metodický pokyn má ve svém úvodu stanoveno pravidlo, podle kterého se příplatek smí používat výhradně na tyto účely:

- mzdové prostředky pedagogů dítěte se zdravotním postižením
- mzdové prostředky dalších odborníků, kteří také pracují se zdravotně postiženým dítětem
- na zakoupení či zapůjčení speciálních učebnic, které dítě potřebuje
- na zakoupení či pořízení učebních pomůcek pro dítě

Stavební úpravy, jakými jsou například odstranění bariér ve škole či zřízení speciálního výtahu, se z těchto finančních prostředků hradit nesmějí. Pokud se jedná o běžnou základní školu, pak by tuto částku měl uhradit zřizovatel příslušné školy. Zřizovatelem škol bývají zpravidla obce.

4.2 Školský zákon

Dalším velmi důležitým dokumentem zabývajícím se problematikou integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné školy je školský zákon:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Popisuje také práva dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Přesně vymezuje pojem osoba se speciálními vzdělávacími potřebami: osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.

Zdravotní postižení je ve školském zákoně popsáno jako mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování. Zdravotní znevýhodnění tento zákon popisuje jako zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání. Zákon dále stanovuje, že speciální vzdělávací potřeby dětí, žáků a studentů zjišťuje školské poradenské zařízení.

Školský zákon se také pochopitelně zabývá právem každého dítěte na vzdělání, tedy i dětí se speciálními vzdělávacími potřebami:

„Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Pro žáky a studenty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám. Při hodnocení žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se přihlíží k povaze postižení nebo znevýhodnění.“ (Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, s. 4832, odkaz č. 1). Podle výše uvedeného zákona můžeme usuzovat, že se české školství snaží vycházet žákům se speciálními vzdělávacími potřebami vstříc. Hodně však také záleží na finanční situaci jednotlivých škol a jejich schopnosti sehnat pro děti odpovídající speciální pomůcky a prostředky.

Právem zdravotně postižených dětí je také bezplatné užívání učebnic a pomůcek:

„Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením mají právo bezplatně užívat při vzdělávání speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou. Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, se zajišťuje právo na bezplatné

vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím znakové řeči. Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou číst běžné písmo zrakem, se zajišťuje právo na vzdělávání s použitím Braillova hmatového písma. Dětem, žákům a studentům, kteří se nemohou dorozumívat mluvenou řečí, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím náhradních způsobů dorozumívání“ (Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, s. 4832, odkaz č. 1).

Školský zákon samozřejmě pamatuje i na velmi důležitou funkci asistenta pedagoga: „Ředitel mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy a vyšší odborné školy může se souhlasem krajského úřadu ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci asistenta pedagoga. V případě dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení“ (Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon). Funkce asistenta pedagoga je v případě žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nezbytná. O problematice zřizování a náplně této funkce se budeme zmiňovat v jedné z následujících kapitol.

4.3 Další zákony a vyhlášky spojené s integrací

- Zákon č. 158 ze dne 15. března 2006, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění zákona č. 383/2005 Sb., kterým se mění doba povinné školní docházky u žáků se zdravotním postižením a to ve výjimečných případech do 26 let věku (Pešatová – Tomická, 2007). Opět vidíme snahu českého školství vycházet studentům, kteří mají problémy se studiem, maximálně vstříc. Proto je u nás možné, aby studovali ve výjimečných případech až do 26 let věku a měli tak možnost získat vzdělání.
- Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných následně upravuje podpůrná opatření při vzdělávání těchto žáků a stanovuje rámcovou podobu individuálně vzdělávacího plánu (Pešatová – Tomická, 2007). Individuálně vzdělávací plán je pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nezbytný. Upravuje se jím jejich studium a náplň učiva.
- Vyhláška č. 72/ 2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, která vymezuje kdo a jakým způsobem či rozsahem služeb vymezuje specifické vzdělávací potřeby u dětí žáků a studentů a doporučuje vřazení jedinců do integračního procesu ve školských zařízeních. Poradenská zařízení tvoří nedílnou součást procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Jsou to právě poradenská zařízení, která se významnou měrou podílí na posouzení dítěte, žáka či studenta se speciálními vzdělávacími potřebami, pokud mají rodiče zájem o jeho integraci do běžné školy.

- Vyhláška č. 62/2007 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných – vyhláška byla zatím pozastavena.
- Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky.

K integraci postiženého žáka se váže, jak vidíme výše, několik zákonů a vyhlášek. Pokud má integrace probíhat bez větších obtíží, je třeba tyto zákony a vyhlášky dodržovat. Je však jasné, že české školství se bezpochyby snaží vycházet integrovaným dětem vstříc a poskytnout vše potřebné k tomu, aby integrace byla úspěšná.

4.4 Statistika žáků s postižením na školách

Počty tělesně postižených žáků v mateřských a základních školách v letech 1993 – 2006 ve své publikaci uvádějí Fischer a Škoda (2008). Níže je uvedená tabulka s příslušnými počty žáků v jednotlivých letech.

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Celkové počty žáků s tělesným postižením														
celk.	2628	3379	3055	3262	3297	3413	3625	3763	3531	3380	3589	3690		
Počty individuálně integrovaných žáků s tělesným postižením														
celk.	2582	1922	1385	1472	1526	1602	1670	1748	1738	1771	1749	1712	1623	1570
Počty tělesně postižených žáků ve speciálních třídách														
celk.		5	14	18	3	24	39	53	61	75	75	73	1135	1065

Jak je z uvedených údajů patrné a jak uvádí Fischer a Škoda (2008), v letech 2005 a 2006 došlo k výraznému nárůstu počtu tělesně postižených žáků ve speciálních třídách. Je to důsledek změn provedených v legislativě, kdy některé samostatné speciální školy byly integrovány do běžných škol v podobě speciálních tříd. Z těchto statistických údajů jasně vyplývá rozsah péče, která se musí postiženým žákům věnovat. Dále také potřeba určitého počtu kvalifikovaných pedagogických pracovníků – učitelů, vychovatelů, asistentů pedagoga, atd. A samozřejmě úzká spolupráce těchto pracovníků s dalšími pomáhajícími profesemi, jakými jsou lékaři, psychologové, sociální pracovníci, atd. Díky výše uvedeným pracovníkům je možné tělesné postižení alespoň částečně zmírnit a s ním také dopady na osobnostní a psychický vývoj postiženého jedince. Ze statistiky je patrné, že počty integrovaných tělesně postižených jedinců jsou poměrně vysoké. Svědčí to o zájmu těchto žáků i jejich rodin vzdělávat se společně se zdravými spolužáky a nemuset navštěvovat školu speciální.

5 Asistent pedagoga

Jednou z nejdůležitějších podmínek pro úspěšnou integraci je nepochybně funkce asistenta pedagoga. Tato funkce představuje neocenitelnou podporu, pomoc a pochopení jak pro samotného integrovaného žáka, tak i pro rodiče a samozřejmě také školu.

(Zdroj: Základní informace k zajišťování asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením, č. j. 25 099/2007-24-IPPP, dále jen Základní informace)

Školství v České republice prochází v současné době řadou změn. Tyto změny by měly směřovat k vytvoření demokratické a humánní školy, která by zajišťovala všem členům společnosti rovnocenné šance na dosažení vzdělání. Jednou ze zásadních změn je skutečnost, že výchova dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením se už neuskutečňuje jen ve speciálních školách, ale v souvislosti s integračními trendy se stala záležitostí všech typů školy a školských zařízení. V kontextu s požadavky Evropské agentury pro speciální vzdělávání, ve které již má Česká republika od 1. 5. 2004 své zastoupení, a ve smyslu akceptování evropských i světových trendů v oblasti vzdělávání dětí se speciálními potřebami, jsou v České republice zajištěny podmínky pro integrované a inklusivní vzdělávání. Umožňuje je nová školská legislativa, která nabyla účinnosti od 1. 1. 2005. Jednu z nezbytných podmínek představuje zajištění nezbytných personálních služeb, posílených o profesi asistenta pedagoga. Od roku 1997 vešla v platnost vyhláška č. 127/1997 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách, byla poprvé ustanovena možnost souběžného působení dvou pedagogických pracovníků v jedné třídě. Díky tomu bylo zajištěno nejen efektivnější speciálně pedagogické působení na žáky, ale také jejich bezpečnost. Asistent pedagoga se stal pedagogickým pracovníkem s hlavním posláním podpořit integrované vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Podpůrné asistenční služby umožňují kvalitnější vzdělávání značné části žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. U nás jsou v současnosti zajišťovány pomocí různých variant, odpovídajících specifickým potřebám žáků se speciálními vzdělávacími potřebami:

1) V resortu MŠMT – asistent pedagoga- podpůrná služba při vzdělávání

▪ pro žáky se zdravotním postižením

a) integrované v běžných mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách

b) s těžkým zdravotním postižením ve speciálních školách

▪ pro žáky se sociálním znevýhodněním (především romský asistent)

a) v přípravných třídách běžných i speciálních škol

b) v běžných i speciálních školách

2) V resortu MPSV- osobní asistent- pracovník sociální péče- sociální služba

5.1 Legislativní zabezpečení funkce asistenta pedagoga v resortu MŠMT

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami včetně podpůrných asistenčních služeb je v resortu školství v současnosti zajišťováno především na základě těchto dokumentů a legislativních předpisů, uvedených v Základních informacích (2007):

Koncepční materiály:

- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha (Praha 2001)
- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy České republiky (Praha 2007)
- Vládní usnesení č. 605 ze dne 16. 6. 2004 – Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením
- Vládní usnesení č. 1004 ze dne 17. 8. 2005 – Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006-2009, vycházející z cílů a úkolů Střednědobé koncepce, včetně dodatku č. 710/2007

Zákony:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)- § 16 odst. 9 – Ředitel mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy, vyšší odborné školy může se souhlasem krajského úřadu ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci asistenta pedagoga. V případě, dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení.
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Nařízení vlády: ▪ Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické, přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků.

Vyhlášky:

- Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných
- § 7 Asistent pedagoga- 1) Hlavními činnostmi asistenta pedagoga jsou pomoc žákům při přizpůsobení se prostředí, pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci a komunitou, ze které žák pochází.

2) Žádost o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga obsahuje název a sídlo školské právnické osoby, počet žáků a tříd celkem, počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, dosažené vzdělání asistenta pedagoga, předpokládanou výši platu, zdůvodnění potřeby zřízení funkce asistenta pedagoga, cíle, kterých chce ředitel školy zřízením této funkce ve škole dosáhnout, a náplň práce asistenta pedagoga (Příloha č. 1, s. 55).

5.2 Odborná kvalifikace asistenta pedagoga

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů se mimo jiné zmiňuje také o vzdělání, které musí asistent pedagoga získat, aby mohl tuto funkci vykonávat. Obsahuje celkem šest kategorií stupňů a druhů vzdělání, které jsou uvedeny zde:

§ 20 – Asistent pedagoga- Asistent pedagoga získává odbornou kvalifikaci:

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,
- b) vyšším odborným vzděláním získaným v akreditovaném studijním programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů nebo speciální pedagogiku,
- c) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů.
- d) středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělání a studiem pedagogiky, nebo
- e) základním vzděláním a absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga uskutečňovaného zařízeními dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. MŠMT zveřejňuje seznam akreditovaných vzdělávacích programů, jejichž úspěšným absolvováním účastníci získají kvalifikaci pro výkon funkce asistenta pedagoga. (Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, s. 9, odkaz č. 2)

Z výše uvedeného seznamu stupňů vzdělání vidíme, že funkci asistenta pedagoga je možné vykonávat s vysokoškolským, středním, ale také se základním vzděláním doplněným o absolvování akreditovaného vzdělávacího programu v oboru asistent pedagoga, který vypisuje ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

5.3 Ekonomické zabezpečení funkce asistenta pedagoga

Financování dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami je podle Základních informací (2007) upraveno:

- Zákonem č. 561/2004 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláškou č. 492/2005 Sb., o krajských normativech
- Směrnicí č. j. 20 768/2005-45, kterou se stanoví závazné zásady, podle kterých provádějí krajské úřady rozpis finančních prostředků státního rozpočtu.

Financování probíhá normativně, na základě krajských normativů. Stanovení výše základní částky i příplatku je plně v kompetenci krajských. Při jejím stanovení nejsou ničím omezeny (kromě celkového objemu přidělených financí ze státního rozpočtu) pokud se jedná o školy a školská zařízení zřizovaná krajským úřadem či obcí.

Ředitel školy zajišťuje jak administrativní tak i ekonomické náležitosti pro zřízení funkce asistenta pedagoga. Finanční záležitosti projednává s obcí s rozšířenou působností popřípadě s krajským úřadem.

- Ve speciálních školách nebo třídách je financování asistentů pedagoga obsaženo v normativech na přímé náklady, dle vyhlášky č. 492/2005 Sb., o krajských normativech, v platném znění, v příplatku na postižení žáka.
- V případě, že je žák integrován do běžné třídy, tyto příplatky jsou zpravidla částečně vyplaceny jako zvýšený osobní příspěvek vyučujícímu. Náklady, které vznikají zaměstnáním asistenta, jsou řešeny mimořádným navýšením rozpočtu, ale jen v případě, že bude hrazena pouze doba, kdy je asistent přítomen v zaměstnání pro pomoc danému žákovi. Financování doby mimo tento účel se předpokládá jen ve výjimečných případech.
- Ředitel školy požádá o financování asistenta pedagoga pro integrovaného žáka na základě doporučení školského poradenského zařízení, které také doporučí optimální míru vyučovacích hodin a předmětů, v nichž žák asistenci potřebuje. Škola obdrží finanční prostředky maximálně na 20 hodin týdně, tj. 0,5 úvazku pro asistenta pedagoga.
- Vzhledem ke specifické procesy integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami budou zohledňovány změny v potřebě práce asistenta pedagoga, vyvolané zdravotním stavem žáka, opět na základě doporučení školského poradenského zařízení.
- Ředitel školy je povinen nahlásit do 15 dnů odboru školství, mládeže a tělovýchovy KÚ ÚK odchod zdravotně postiženého žáka ze školy. V případě nedodržení této povinnosti se jedná o neoprávněné čerpání státních prostředků a porušení rozpočtové kázně.

5.4 Pracovní náplň asistenta pedagoga

Asistent pedagoga vždy pracuje pod metodickým vedením pedagoga – třídního učitele. Podporu asistentovi pedagoga mohou poskytnout i odborní pracovníci školských poradenských zařízení. Základní informace (2007) uvádějí Hlavní činnosti a pracovní náplň asistenta pedagoga:

- individuální pomoc žákům při začleňování se a přizpůsobení se školnímu prostředí
- individuální pomoc žákům při zprostředkování učební látky
- pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti
- pomoc při vzájemné komunikaci pedagogů se žáky a žáků mezi sebou

Náplň práce asistenta pedagoga a stanovení příslušné platové třídy je realizováno na základě nejnáročnějších požadovaných činností a jeho odborné kvalifikace podle nařízení vlády č. 469/2002 Sb., Katalog prací č. 2.16.5. ASISTENT PEDAGOGA (str. 379 – 380).

Velmi důležitou úlohu při zavádění funkce asistenta pedagoga hrají školská poradenská zařízení. Jsou to například pedagogicko psychologické poradny (PPP), ale hlavně speciálně pedagogická centra (SPC). Jejich hlavní úloha spočívá v doporučení služby asistenta pedagoga na základě speciálních vzdělávacích potřeb dítěte, žáka nebo studenta se speciálními vzdělávacími potřebami. Doporučení je poskytováno v souladu s § 7 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb. tak, aby bylo vhodným podkladem pro žádost ředitele školy o zřízení funkce asistenta pedagoga. Vyjádření SPC musí být v souladu s podklady pro tvorbu individuálního vzdělávacího plánu (IVP) žáka. Bez vyjádření SPC není možné žádost o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga uplatňovat. Podklady pro zřízení této funkce nejsou legislativně určeny a tak SPC využívají ke zřízení této funkce své interní formuláře. Doporučení SPC by mělo obsahovat důvod, proč je třeba zřídit tuto funkci, rozsah činnosti asistenta pedagoga – navrhovaná výše pracovního úvazku, popřípadě i délka trvání pracovního poměru. Dále je zde uveden obsah jeho pracovní činnosti a návrh na další poskytované podpůrné služby.

Velmi důležitou součástí funkce asistenta pedagoga je také metodická podpora. Ta je zaměřena zejména na tyto oblasti:

- Organizace vzdělávání ve škole a organizace školního roku, základní orientace v rámcových a školních vzdělávacích programech, v obsahu vzdělávání v jednotlivých předmětech,
- specifika a potřeby jednotlivých žáků se zdravotním postižením – individuální možnosti a schopnosti žáka, tvorba, realizace a hodnocení IVP, denní režim, psychohygienické zásady vyučování, vhodné formy podpory žáka, jakými jsou například využití vhodných metodických materiálů a didaktických a kompenzačních pomůcek.

Důležité jsou také speciální přístupy a metody práce, přiměřené hodnocení žáka a vhodné formy spolupráce s rodinou žáka. Z výše uvedených bodů je patrné, že práce asistenta pedagoga je při práci s dětmi, žáky či studenty se speciálními vzdělávacími potřebami nepostradatelná a tvoří důležitou součást procesu integrace.

Ředitelům, kteří chtějí na své škole zřídit funkci asistenta pedagoga, se podle Základních informací (2007) doporučuje následující postup:

- 1) Spolupráce se školským poradenským zařízením (PPP, SPC) – získání podkladů ke zřízení funkce asistenta pedagoga
- 2) Administrativní zajištění funkce asistenta pedagoga – žádost
- 3) Ekonomické zajištění funkce asistenta pedagoga
- 4) Personální zajištění funkce asistenta pedagoga- při výběru pracovníka ředitel vychází ze specifických vzdělávacích potřeb dětí, žáků nebo studentů se zdravotním postižením a konkrétních podmínek školy.
- 5) Uvedení asistenta pedagoga do zaměstnání – pracovní smlouva, míra přímé pedagogické činnosti, náplň práce a platové ohodnocení
- 6) Další vzdělávání – pokud asistent pedagoga nesplňuje příslušné požadavky, zajistí mu ředitel školy v co nejkratším termínu studium v akreditovaném vzdělávacím programu v příslušném obsahu i rozsahu.

Pokud tedy chtějí být ředitelé škol a školských zařízení s výběrem úspěšní a zároveň dodržovat pravidla s tímto výběrem spojená, měli by se držet tohoto výše uvedeného postupu.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zveřejnilo v roce 2005 informace týkající se zabezpečení vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami s podporou asistence č. j.: 14 453/2005-24, které jsou uvedeny v Základních informacích (2007) a mají následující formu:

I. Obecné ustanovení

Informace popisuje funkce asistenta pedagoga pro žáky se zdravotním postižením představující podpůrné služby umožňující kvalitnější vzdělávání mnohým žákům se speciálními vzdělávacími potřebami.

II. Asistent pedagoga pro žáky se zdravotním postižením

Nyní si zde uvedeme charakteristiku asistenta pedagoga, který pracuje se žáky se zdravotním postižením tak, jak jí uvádí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy:

1. Speciálně pedagogické centrum nebo pedagogicko-psychologická poradna stanoví do podkladů, týkajících se zajištění asistenta pedagoga, nezbytný časový rozsah jeho podpory žáka a samozřejmě také doporučenou pracovní náplň.

2. Podpůrná služba asistenta pedagoga se doporučuje upřednostnit v 1. třídách školy, v dalších postupných ročnících se předpokládá postupné omezování asistenční služby v souladu s věkovým i sociálním osamostatňováním žáků. Rozhodující je však aktuální stav žáků se zdravotním postižením, jejich individuální potřeby a z nich vyplývající potřeba podpory asistenční službou.

3. Náplň práce asistenta pedagoga stanoví ředitel školy. Ten též jednoznačně určí příslušné kompetence všem pedagogickým pracovníkům, kteří souběžně zabezpečují výchovně vzdělávací činnost ve třídě, oddělení nebo výchovné skupině. Doporučuje se, aby vzdělávací činnost řídil učitel vyučovacího předmětu, který koordinuje působení dalších spolupracovníků – dalšího učitele nebo vychovatele ve třídě a asistenta pedagoga tak, aby vzdělávání svěřených žáků včetně žáka/žáků se zdravotním postižením probíhalo co nejúčinněji.

4. Asistent pedagoga poskytuje žáků s nejtěžšími formami zdravotního postižení, vzdělávanému převážně podle dosud platného Rehabilitačního vzdělávacího programu, podpůrné služby při kompenzaci jeho znevýhodnění v rámci plnění obsahu daného programu.

K tomu, aby funkce asistenta pedagoga mohla být zavedena, je nutné, aby tento asistent měl od pedagogicko-psychologické poradny či SPC určený časový rozsah jeho práce se žákem a návrh na doporučenou pracovní náplň. Podle druhého bodu je asistence nejdůležitější v první třídě základní školy, ale samozřejmě to záleží na aktuálním stavu žáka. Ředitel školy určuje pracovní náplň asistenta pedagoga a vzdělávací činnost by měl řídit učitel, který integrovaného žáka vzdělává. Učitel také určuje náplň práce asistenta pedagoga a ostatních pedagogických pracovníků, pokud jsou ve vyučování přítomni. Pokud asistent pracuje s žákem s nejtěžšími formami zdravotního postižení, poskytuje mu pomoc a podpůrné služby podle platného Rehabilitačního programu.

VÝZKUMNÁ ČÁST

Cílem bakalářské práce je, jak již bylo řečeno v úvodu, seznámení čtenářů s problematikou tělesně postižených jedinců a popis základních podmínek potřebných k tomu, aby jejich integrace do běžné základní školy byla úspěšná. Hlavním cílem výzkumné části je zjištění, zda je integrace tělesně postižených žáků do konkrétní základní školy pro ně samotné přínosem či nikoliv. Jak se k nim chovají ostatní spolužáci, učitelé a asistentky pedagoga, které se o ně starají většinu času. Na konci práce tedy zjistíme, jestli je integrace tělesně postižených žáků do běžné základní školy dobrým krokem směrem k toleranci a pochopení handicapů, se kterými musí někteří z nás celý život bojovat.

Zkoumaný vzorek

Zkoumaným vzorkem pro nás byla základní škola na Březenecké v Chomutově, která provádí integraci tělesně postižených žáků. V současné době škola integruje tři tělesně postižené žáky. Uskutečnili jsme pozorování dvou z nich. Dále jsme provedli řízené rozhovory s paní ředitelkou, která nám přiblížila fungování integrace na škole. Řízený rozhovor jsme vedli také se dvěma asistentkami pedagoga, které mají k integrovaným žákům velmi blízko. Rozhovor nám také poskytly tři třídní učitelky, které mají ve svých třídách tělesně postižené žáky a jsou tak schopné posoudit, jak to žákům ve škole jde.

Výzkumné metody

Hlavními výzkumnými metodami naší práce byly tedy řízené rozhovory s paní ředitelkou a s pracovníci prvního stupně dané základní školy. Získali jsme tak dobrý náhled na problematiku integrace na konkrétní škole. Další velmi užitečnou metodou bylo pozorování integrovaných tělesně postižených žáků. Nejprve jsme si stanovili, co vlastně budeme pozorovat. Díky této metodě jsme zjistili, jak s žákem pracuje asistentka pedagoga během hodiny, ale i mimo ni a jak s ním komunikuje paní učitelka. Vztah integrovaných žáků ke své asistentce a k ostatním spolužákům bylo díky pozorování také možné vyzkoumat.

13. Základní škola Březenecká, Chomutov

Základní škola na Březenecké provádí integraci tělesně postižených žáků. V současné době integruje 3 žáky s tělesným postižením. Vybrali jsme si tuto základní školu jako zkoumaný subjekt. Nejprve se seznámíme s historií a se základními údaji o škole.

Základní škola na Březenecké v Chomutově byla slavnostně otevřena 1. září roku 1977. Úspěšně tedy funguje již 33 let. Počet učitelů byl toho roku 41 a počet žáků 510. Škola tehdy měla 19 tříd a 5 oddělení školní družiny. Byl zde vybudován dostatečný počet kabinetů a odborných učeben. O rok později se na škole učilo 690 žáků a vyučovalo se ve 23 třídách a 6 odděleních školní družiny. Asi největší počet žáků škola zaznamenala ve školním roce 1979/80, kdy vyučování probíhalo již ve 30 třídách a 10 odděleních školní družiny. V roce 1979 došlo k definitivnímu rozdělení této školy a nově zbudované školy na stejném sídlišti. Počet tříd se tedy na základě toho, že některé děti přešly do nově zbudované školy, snížil na 22. Velmi důležitým rokem byl rok 1993, kdy škola přešla do právní subjektivity a řada oblastí školy tak dostala jinou koncepci.

Další, a pro nás nepochybně velmi významná změna, byla zaznamenána ve školním roce 1996/1997. V tomto roce bylo poprvé využito bezbariérového přístupu pro tělesně postižené žáky. V tomto školním roce byli na škole integrováni dva tělesně postižení žáci. ZŠ Březenecká se díky vybudování příznivých podmínek pro výuku postižených žáků stala jedinou školou svého druhu nejen v chomutovském okrese. Příznivými podmínkami je myšleno zejména vybudování příjezdových komunikací, speciálně upravené sociální zařízení, koutky na zajištění hygieny a v neposlední řadě také výtah, který převážel žáky do prvního patra budovy školy. Pro vzdělávání tělesně postižených žáků se tak ve škole otevřely nové možnosti. Škola úspěšně pokračuje s integrací žáků dodnes. Velmi důležitá událost se pro školu odehrála v průběhu letních prázdnin roku 2004. Díky velkému přičinění zastupitelů města Chomutova byla na škole vybudována výtahová plošina. Náklady na tuto plošinu byly 1 020 000 korun a díky ní se integrování žáci mohou dostat už i do druhého patra budovy školy. Do té doby se pomocí výtahu, který je speciálně upravený pro přepravu imobilních žáků mohly dopravit pouze do patra prvního. Ve škole jsou také speciálně upravené toalety s bezbariérovým přístupem pro tělesně postižené žáky. U vchodu do školy je nainstalována rampa, díky které se do školy bez problémů dostanou žáci na invalidním vozíku.

Integrovaní tělesně postižení žáci na ZŠ Březenecká

Na základní škole Březenecká jsou v současné době integrováni tři žáci, v první, třetí a páté třídě. V první třídě je dívka, která měla nádor na mozků a po operaci byla integrována do základní školy. Má také problémy se zrakem a částečně s mobilitou. Má přidělenou asistentku pedagoga, která je s ní celý den, stará se o ní a pomáhá jí s hygienou. Také jí doprovází na hodiny a pomáhá jí s úkoly v hodinách, s přípravou pomůcek a s vypracováním zadaných úloh, když si dívka neví rady. Dívka nepotřebuje využívat výtahu, který je určen pro imobilní žáky, protože má třídu v přízemí budovy.

Třetí třídu navštěvuje chlapec, který trpí svalovou dystrofií a musí být upoután na invalidní vozík. Chlapec má také přidělenou asistentku pedagoga, která se o něj nepřetržitě stará, zajišťuje jeho hygienu a pomáhá mu se vším, co je během hodin potřeba. Chlapec také využívá dvou výtahů, které jsou ve škole speciálně zřízeny a upraveny pro přepravu imobilních žáků. Chlapec se do školy dostává díky svozu imobilních žáků, který organizuje zřizovatel školy. Když chlapec přijede do školy, asistentka si ho vyzvedne a následně zajišťuje vše potřebné.

Do páté třídy je integrována dívka, která má problémy s mobilitou a proto je nutné, aby měla asistentku pedagoga, která se o ní celý den stará, doprovází jí na hodiny a tráví s ní i přestávky. Rovněž jí pomáhá s úkoly, které dostává během hodiny. Dívka rovněž využívá výtahu pro imobilní žáky, který jí velmi usnadní pohyb po budově školy.

Asistentky pedagoga představují pro děti velkou pomoc. Vodi děti na toalety, v případě potřeby je přebalují a hlavně jim pomáhají se vším, co je během vyučovací hodiny potřeba. Když mají děti tělesnou výchovu, integrování žáci tráví tuto hodinu se svou asistentkou. Bohužel musí být v kabinetě, protože ve škole není vhodný prostor, kde by mohli tuto volnou hodinu být. Samy asistentky by uvítaly, kdyby ve škole byla místnost, kde by mohly s dětmi během hodiny tělesné výchovy být. Je to problém zejména u chlapce, který je na vozíku, a potřebuje tak více prostoru, což mu kabinet ve škole neposkytne.

Jak uvidíme v rozboru rozhovoru, který jsme s asistentkami provedli, mají asistentky k dětem velmi pozitivní vztah. Berou je téměř jako své vlastní děti, což tyto děti dokážou také náležitě ocenit svou náklonností k nim. Asistentky jsou nepochybně nedílnou součástí procesu integrace tělesně postiženého žáka do běžné školy. Bez nich by integrace byla mnohem složitější, ne-li dokonce neproveditelná.

Při výzkumu ve škole jsme rozhovorem zjišťovali, jaké aktivity dělají asistentky pedagoga s integrovanými dětmi během dne. Seznam aktivit vždy začíná přebráním žáka od zákonného zástupce nebo od organizace zajišťující svoz imobilních žáků (v tomto případě OS PROHANDICAP Jirkov) a končí odevzdáním žáka zpět rodičům, zákonným zástupcům či opět organizaci pro svoz žáků, která žáka/ni dopraví domů. Tuto službu zajišťuje město Jirkov a rodiče si v případě zájmu musí svoz svého dítěte do školy hradit.

Dívka po operaci mozku navštěvuje třídu I. B. Její asistentka zajišťuje následující:

7:45 – asistentka přebírá žákyni od zákonného zástupce nebo od OS PROHANDICAP Jirkov = svoz imobilních žáků

8:00 – asistentka pod metodickým vedením pedagoga pracuje s žákyní i se třídou

- provádí výchovně vzdělávací činnost, spolupracuje při výuce, připravuje učební pomůcky a školní potřeby, spolupracuje na domácí přípravě

- zajišťuje dohled nad žáky v hodinách a o přestávkách (dle pokynů vyučujícího)

- dívka je schopná navštěvovat hodiny tělesné výchovy a tak se asistentka účastní s ní, dohlíží na ni, pomáhá a cvičí s ní

- je vždy při ruce vyučujícímu a dodržuje dané pokyny

- individuálně dívce pomáhá při začleňování a přizpůsobování se školnímu prostředí

- pomáhá také při vzájemné komunikaci žáků s dívkou

- spolupracuje se zákonnými zástupci dívky

- v případě, že dívka není ve škole z důvodu nemoci, zajišťuje asistentka výuku podle pokynů vyučujících v místě bydliště po dohodě s rodiči, nebo je k dispozici ředitelce či vyučující a ti určují pracovní náplň

11:45 – asistentka jde s dívkou do školní družiny a podle metodických pokynů paní vychovatelky vychovává a vzdělává žákyni mimo vyučování – rozvíjí její osobnost, znalosti a schopnosti, mimo budovu školy (na vycházce, školním hřišti) dohlíží a zodpovídá za bezpečnost a zdraví žákyně

13:30 – 14:00 – asistentka předá žákyni rodičům, zákonnému zástupci či OS PROHANDICAP Jirkov.

Asistentka dále dívce zajišťuje dopomoc v případě potřeby, zajištění hygienických potřeb, pomoc při svačině a při stravování ve školní jídelně.

Chlapec na invalidním vozíku navštěvuje třídu III. C. Jeho asistentka zajišťuje:

7:15 – 7:45 – přebere chlapce od zákonného zástupce, který ho přiveze do školy

8:00 – asistentka zajišťuje výchovně vzdělávací činnost podle přesně stanovených postupů a pokynů vyučujícího, které jsou zaměřené na specifické potřeby integrovaného žáka

- zajišťuje dohled nad chlapcem i o přestávkách, připravuje učební pomůcky a školní potřeby, spolupracuje na domácí přípravě, spolupracuje se zákonnými zástupci žáka

- chlapec je osvobozen z hodin tělesné výchovy a tak ho asistentka podle pokynů vyučující a IVP doučuje, plní s ním úkoly zadané učitelkou nebo s ním v kabinetě cvičí se speciálními pomůckami (činky, míčky, atd.)

- rozvíjí chlapcovu jemnou motoriku pomocí stavebnic, her, speciální myši u počítače, atd.

- učí chlapce pracovat na počítači, má k dispozici notebook a speciální klávesnici

- pracuje se žákem individuálně podle pokynů vyučující, vypracovává s ním zadané úlohy

- když je chlapec unavený, jde si s ním asistentka odpočinout do školní družiny, pokud je volná či do kabinetu

- je plně k dispozici všem vyučujícím, kteří se podílejí na výuce žáka a dodržuje jejich pokyny během vyučování i mimo něj

- spolupracuje také se zákonnými zástupci žáka, systematicky sleduje a hodnotí vývoj chlapce, popřípadě konzultuje jeho stav s rodiči

- v případě, že chlapec není ve škole z důvodu nemoci, zajišťuje asistentka výuku podle pokynů vyučujících v místě bydliště po dohodě s rodiči, nebo je k dispozici ředitelce či vyučující a ti určují pracovní náplň

- provádí také další výchovně vzdělávací činnost – rozvíjí jeho osobnost, znalosti a schopnosti, stejně jako v předchozím případě, pokud je chlapec mimo budovu (na vycházce či školním hřišti) dohlíží a zodpovídá za jeho zdraví

11:40 – 12:35 – chlapci končí vyučování

13:15 – asistentka předává chlapce zákonným zástupcům

Asistentka dále zajišťuje pohyb chlapce po budově školy, pomocí speciálního výtahu, upraveného pro tyto účely. Dále mu dopomáhá v případě potřeby, zajišťuje jeho hygienu a pomáhá mu při svačině a při stravování ve školní jídelně.

Třetí dívka, která je integrovaná na základní škole Březenecká, navštěvuje třídu V. C. Její asistentka se během vyučování i mimo něj stará o následující aktivity:

7:45 – přebírá žákyni od zákonného zástupce nebo ji vyzvedává na hlavním autobusovém nádraží v Chomutově, kam přijede autobusem z domova

8:00 – asistentka je plně k dispozici všem vyučující třídy, kterou dívka navštěvuje

- zajišťuje dohled nad dívkou i o přestávkách, připravuje pro ní učební pomůcky a školní potřeby, spolupracuje s ní na domácí přípravě

- dívka je osvobozena z hodin tělesné výchovy a tak jí asistentka dle pokynů vyučující a dle IVP doučuje, individuálně s ní plní zadané úkoly, nebo nahrazuje tělesnou výchovu výchovou výtvarnou

- je také plně k dispozici učitelce a dodržuje její pokyny

- spolupracuje se zákonnými zástupci dívky a systematicky sleduje a hodnotí její vývoj

- stejně jako u předchozích dvou žáků, v případě, že dívka není ve škole z důvodu nemoci, zajišťuje asistentka výuku podle pokynů vyučujících v místě bydliště po dohodě s rodiči, nebo je k dispozici ředitelce či vyučující a ti určují pracovní náplň

- také provádí další výchovně vzdělávací činnost, která spočívá v rozvoji osobnosti, znalostí a schopností dívky

- v případě, že je asistentka s dívkou mimo budovu školy (vycházka, školní hřiště), platí stejná pravidla jako u předchozích dvou žáků – asistentka dohlíží a zodpovídá za bezpečnost a zdraví dívky

12:35 – konec vyučování – asistentka předává dívku zákonnému zástupci nebo jí doprovodí na autobusové nádraží. Dívce je také asistentkou poskytnuta pomoc v případě potřeby a samozřejmě také zajištění hygienických potřeb.

Pozorování na ZŠ Březenecká

Pro výzkum na základní škole jsme si jako jednu z metod vybrali pozorování integrovaných tělesně postižených žáků. Podařilo se nám uskutečnit pozorování dvou ze tří integrovaných žáků. Prvním pozorovaným subjektem byla dívka v první třídě. Cílem pozorování bylo zjistit jak integrovaná dívka ve třídě pracuje, jak si rozumí s ostatními spolužáky, jestli zapadá do kolektivu. Dále také vztah dívky ke své asistentce a práce asistentky s dívkou. Jak moc jí asistentka musí pomáhat a do jaké míry je dívka soběstačná.

Při našem pozorování jsme se zaměřili na následující:

- vztah ostatních spolužáků k dívce (jak jí přijímají mezi sebe, jestli jí pomáhají, atd.)
- vztah dívky k ostatním spolužákům
- vztah dívky ke své asistentce
- vztah asistentky k dívce
- atmosféra ve třídě
- práce dívky během hodiny (aktivita, pasivita)
- práce asistentky s dívkou (pomoc s vypracováním úkolů, příprava pomůcek, atd.)
- jak moc s dívkou komunikuje třídní učitelka, jestli mu nevěnuje málo pozornosti anebo naopak příliš mnoho na úkor ostatních spolužáků ve třídě, kolik otázek směřuje přímo k integrované dívce.

Třídní učitelka musela k lékaři a tak za ní hodinu vedla asistentka pedagoga, která se stará o integrovanou dívku. Asistentka tedy suplovala jednu hodinu a zároveň se starala o integrovanou dívku. Před hodinou mi dívku představila a řekla jí, že jsem se přišla podívat na jejich hodinu, jak děti ve škole pracují a jak jim to jde. Ona se usmála a souhlasila. Ve třídě je dnes 23 dětí. Integrovaná dívka má oční vadu a problém s artikulací. Měla mozkový nádor a po prodělané operaci a zlepšení stavu byla integrována do základní školy. Pohybově se zdá být celkem v pořádku, jen chodí o něco pomaleji a občas jí musejí podepřít. Sedí v první lavici u dveří. Dívka je levák. Ve třídě je více leváků a sedí vždy na levé straně od souseda, aby si navzájem nepřekážely. Před hodinou asistentka pedagoga nakapala holčičce kapky do oka. Nesedí sama, což je pro ní určitě dobré. Byla jsem na druhé hodině, kdy děti měly matematiku. Na začátku hodiny přišla paní učitelka a požádala děti, aby se uklidnily. Poté si všichni mohli sednout. Pak jim pustila písničku Abeceda a všichni společně zpívali, aby se na začátku hodiny rozešli. Dívka měla radost a tato aktivita se jí očividně líbila. Další aktivitou byla hra Matematický král. Všechny děti stály a paní učitelka jim dávala příklady na kartičkách po lavicích.

Kdo první vypočítal příklad, zůstal stát, a kdo to vypočítal podruhé, ten se posadil. Když přišla řada na integrovanou dívku, výsledek hned neřekla a tak si musela jako první sednout. Děti, které zůstaly stát, potom šly k tabuli a hrály finále.

Děti mají na stole kartičky s číslicemi a pod nimi kartičky s body v hodnotě těch čísel. Dívka hodinu pozorně sleduje a snaží se dávat pozor. Některé příklady jsou pro ni trochu těžší a tak jde asistentka, která supluje hodinu místo třídní učitelky k ní a snaží se jí to vysvětlit tak, aby to pochopila. Většinou úkoly stíhá, ale některé příklady jsou pro ni složitější a není tak rychlá jako ostatní děti. Ale přesto se ve třídě najdou děti, které jsou pomalejší než ona. Dále si ukazují čísla na kartičkách na lavicích, podle toho jaké číslo jim vyjde, když jim paní učitelka zadává příklady. Dívka si nejprve neukazuje výsledek a ani se nehlásí, že ho ví. Ale pak k ní přijde paní učitelka a poradí jí. To už si ukazuje a hlásí se. Dívka je vnímavá a snaživá.

Paní učitelka má pro děti připravenou další aktivitu. Tentokrát jde o rozklad čísla 10 pomocí kuliček nebo knoflíků, které mají v krabičkách na lavici. Dívka také pracuje, ale není moc aktivní. Asi se bojí, že by to udělala špatně. Paní učitelka to vidí a jde k ní. Zeptá se jí jestli to stíhá a jestli tomu rozumí. Pak jí to ještě jednou vysvětlí a zdá se, že už tomu porozuměla. Děti si uklidily papírky s čísly, kuličky a knoflíky a dostaly malou přestávku na pití. Paní učitelka pomohla dívce s úklidem pomůcek. Ta si pak sama připravuje další potřebné věci. Děti pracují s pracovním sešitem. Ona si sama otevře na určené straně.

Paní učitelka jí pomáhá s vypracováním stanoveného úkolu a sleduje její práci. Snaží se a jde jí to. Děti se soustředí a pracují. Když už to děti mají hotové, jdou si spolu ve dvojicích zkontrolovat výsledky. Dívka ještě stále počítá a paní učitelka jí kontroluje. Radí jí, když něco neví. Pořád počítá, ale není poslední. Dalším cvičením je odečítání od čísla 10. Paní učitelka zase pracuje společně s dívkou. Nehlásí se se správným výsledkem, protože pořád ještě pracuje. Trvá jí to o něco déle, ale nakonec se dopracuje ke správnému výsledku. Sousedku o radu nežádá a snaží se to vypočítat sama. Trvá jí to déle. Po zazvonění na velkou přestávku paní učitelka dodělavá s dívkou příklady, které nestihla v hodině. Jde jí to o něco hůře, ale nakonec se dostanou ke správným výsledkům. Pak si uklidí věci do lavice a jde se nasvačit. Paní učitelka jí vyndá svačinu na lavici. Asistentka jí pak odvedla na speciální záchod, upravený pro postižené děti. Upravené záchody mají ve škole na každém patře. Ostatní děti se k ní o přestávce chovají úplně normálně a se vším jí rády pomohou. Ptala jsem se dětí, co mají ve škole nejraději a ona se také zapojila a řekla mi, že má ráda český jazyk. Ukázala mi svůj penál a měla radost, že se mi líbil. O přestávce mi ještě říkala, že se jmenuje stejně jako její asistentka. Nazvala jí jménem, ale z důvodu diskrétnosti ho raději nebudu zveřejňovat. Potom si šla hrát se spolužačkami na chodbu.

Po velké přestávce mají hodinu českého jazyka. Hodina je opět suplovaná, ale asistentka už pracuje s holčičkou. Sedí poblíž u ní a pomáhá jí se vším, co je potřeba. Vyndává jí pomůcky, radí jí a otevírá jí čítanku na správné straně, pokud jí dívka nemůže najít. Zdá se, že asistentka má k dívce velmi kladný vztah a je trpělivá a klidná, když dívka něco nejde. Vše jí podrobně vysvětluje a pracuje s ní. Pokud dívka zrovna žádnou pomoc nepotřebuje, tak jí asistentka pozoruje, jak pracuje.

Děti chodí k tabuli a každý přečte tři slova. Paní učitelka vyvolá i dívku a ta jde k tabuli. Slova přečetla celkem bez problémů. Dokonce lépe než některé ostatní děti. Potom si děti mají vzít písanku. Dívka si jí sama vyndá z tašky. Paní učitelka jí pak písanku otevře a ukáže jí, kde má psát. Dívka se snaží a píše. Je dokonce hotová dříve než mnoho ostatních dětí. Písmo má docela úhledné a čitelné. Je vidět, že český jazyk jí jde lépe než matematika. Poté jdou zase číst. Tentokrát z čítanky. Paní učitelka vyvolá mezi jinými i holčičku. Nejprve neví, kde jsou a tak jí sousedka poradí. Čte celkem plynule a paní učitelka jí pak i pochválí.

Ostatní děti se k dívce chovají moc hezky. O přestávkách jí pomáhají, když něco potřebuje. Berou jí úplně normálně jako součást kolektivu. Dívka nepotřebuje žádné speciální vybavení v průběhu hodiny. Lavice i židle jsou pro ní vyhovující. Tato integrace je určitě pro dívku velkým přínosem. Pro ostatní děti je to ještě větší přínos než pro samotnou integrovanou dívku, protože si uvědomí, že i děti s postižením mohou být s nimi ve škole. Atmosféra ve třídě je pohodová a spolužáci berou dívku jako součást kolektivu. Z našeho pozorování je zřejmé, že tento konkrétní případ integrace je určitě výhodný. Dívka nemá žádné kritické problémy s učením a tak učivo většinou s pomocí své asistentky zvládá.

Dalším zkoumaným subjektem je chlapec na invalidním vozíku, který navštěvuje třetí třídu. Během pozorování si budeme všímat následujícího:

- vztah ostatních spolužáků k chlapci
- vztah chlapce k ostatním spolužákům (jak ho berou mezi sebe, jestli mu pomáhají, atd.)
- vztah chlapce ke své asistentce a vztah asistentky k chlapci
- vztah učitelky k asistentce pedagoga
- jak moc s chlapcem komunikuje třídní učitelka, jestli mu nevěnuje málo pozornosti anebo naopak příliš mnoho na úkor ostatních spolužáků ve třídě, kolik otázek směřuje přímo k integrovanému chlapci
- atmosféra ve třídě
- práce chlapce během hodiny (aktivita, pasivita)
- práce asistentky s chlapcem (pomoc s vypracováním úkolů, příprava pomůcek, atd.)

Chlapec má dětskou mozkovou obrnu a je upoután na invalidní vozík. S chlapcem jsme se seznámili během velké přestávky, kdy byl s ostatními dětmi ve třídě a svačil. Bez problémů se s nimi bavil a na první pohled se zdálo, že spolu dobře vycházejí. Jeho asistentka mu pak uklidila svačinu do speciální přihrádky na jeho invalidním vozíku a odvezla ho do třídy na další hodinu. Během cesty si asistentka s chlapcem přátelsky povídala. Už podle jejího chování k němu je vidět, že spolu mají určitě dobrý vztah. Chlapec se po škole může bez problémů pohybovat díky bezbariérovému výtahu, který vozí imobilní žáky už i do druhého patra budovy školy. V minulosti škola výtah měla, ale převážel žáky pouze do prvního patra. Jsme na hodině anglického jazyka. Chlapec sedí v první lavici, aby k němu byl dobrý přístup. Jeho asistentka sedí hned vedle něj a připravuje mu věci na hodinu. Děti odevzdávají paní učitelce pracovní sešity ke kontrole a během toho pracuje asistentka s chlapcem individuálně. Paní učitelka se žáků ptá, jaká slovíčka probíraly minulou hodinu. Děti odpovídají. Chlapec se také snaží, ale moc mu to nejde, proto mu pomáhá jeho asistentka. Pak děti čtou slovíčka z tabule, která braly minulou hodinu. Asistentka opakuje společně s chlapcem a připravuje mu vše podle pokynů paní učitelky.

Paní učitelka hraje s dětmi hru. Na tabuli je napsáno několik anglických slovíček. Ona je bude číst, a když děti uslyší slovíčko označující zvíře, mají ho zopakovat. Chlapci to moc nejde a tak s ním učitelka hraje hru ještě individuálně. Má s ním velkou trpělivost a několikrát mu to zopakuje, až to chlapec pochopí a opakuje správně. Pak to s chlapcem ještě opakuje asistentka. Píše mu také nová slovíčka do sešitu. Asistentka je velice trpělivá a vše s chlapcem pomalu opakuje. Paní učitelka rozdává opravené desetiminutovky. Chlapec má dvojku, ale jinak je podle asistentky spíše průměrným žákem. Nyní budou žáci číst z učebnice. Čtou krátké povídky o zoologické zahradě. Chlapec pozorně sleduje, o čem děti čtou. Asistentka mu ukazuje v učebnici, aby viděl, kde jsou. Pak zpívají písničku o zoologické zahradě, kterou si nejprve přečetly v učebnici. Ta chlapce očividně velmi baví a snaží se zpívat s ostatními.

Děti dostávají samostatnou práci a paní učitelka se jde chvíli věnovat chlapci. Snaží se svůj čas efektivně rozdělit mezi spolužáky a integrovaného chlapce. Aby se děti necítily nijak odstrčené, zadává jim jednoduché úkoly k vypracování, což je určitě rozumné. Paní učitelka se chlapce ptá, jestli má rád zoo a on odpovídá, že ano. Poté se už věnuje zase celé třídě. Ptá se dětí jaká zvířata mohou vidět v zoo. Chlapec se také hlásí a tak ho učitelka vyvolává. Z pozorování je vidět, že když chlapec něco ví, hlásí se a chce říct správnou odpověď. Pokud se v hodině objeví něco nového, asistentka to chlapci zapisuje do sešitu. Učitelka zadá dětem úkol, aby si opravily chyby, které mají ve cvičení z pracovního sešitu. Během toho se opět věnuje chlapci. Opakuje s ním, to co předtím probírala s celou třídou. Když vidí, že děti už jsou hotové a jsou neklidné, dokončí s chlapcem opakování a jde se věnovat celé třídě.

Paní učitelka s dětmi probírá cvičení z pracovního sešitu. Chlapec ho nemá a tak si s ním asistentka procvičuje názvy zvířat, které jsou v učebnici. Vždycky mu řekne určité slovíčko a on to zopakuje. Jde mu to pomaleji, ale snaží se. Paní učitelka se mu po aktivitě s dětmi opět individuálně věnuje a zjišťuje, co se s asistentkou naučil. Je velmi trpělivá a všechno mu několikrát zopakuje. Děti si mezitím dodělávají to, co nestihly v pracovním sešitě. Do konce hodiny žáci opakuji názvy zvířat, které jsou v učebnici. Když chlapec něco ví, tak se přihlásí. Paní učitelka se snaží vyvolávat jak integrovaného chlapce, tak i ostatní děti, aby se nikdo necítil odstrčený. Chlapec byl smutný, že nestihly hrát hru, kterou jim paní učitelka slíbila. Ona mu vysvětlila, že jí bohužel nestihly a zahrají si jí příští hodinu. Zbývající minuty žáci říkají nová slovíčka, která se dnes naučili.

Atmosféra ve třídě je pohodová a žáci se k chlapci chovají velmi mile a přívětivě. Asistentka má k němu velmi pozitivní vztah a je vidět, že jí chlapec má velmi rád. Vztah učitelky s asistentkou bychom mohli popsat jako bezproblémový. Vycházejí si navzájem vstřícně a asistentka plní pokyny učitelky. Chlapec se snaží a je aktivní, mnohdy je ale pomalejší než ostatní a proto potřebuje zvýšenou pozornost.

Řízený rozhovor s ředitelkou ZŠ Březenecká

Na základní škole v Chomutově, která integruje tělesně postižené žáky, jsme uskutečnili řízený rozhovor s paní ředitelkou. Byla velmi ochotná a vstřícná a zodpověděla nám všechny naše dotazy.

1.) Žáky s jakým typem postižení integrujete?

Integrujeme tělesně postižené žáky, tj. imobilní na vozíku nebo s poruchami pohybového ústrojí (různá diagnóza), integrovali jsme také jednu žákyni s kombinovanou oční vadou. Žáci jsou schopni absolvovat ZŠ, nejsou postiženi mentálně

2.) Jak dlouho provádíte integraci tělesně postižených žáků?

Integraci provádíme od roku 1996, kdy škola začala fungovat jako bezbariérová. Původně byl zabudován výtah za 2 901 000,-, který dopravoval žáky jen do 1. patra. V roce 2004 byla nainstalována výtahová plošina za 1 020 000,-, která umožňuje pohyb po celé školní budově. Všechny třídy ve škole jsou dětem přístupné.

3.) Kolik už jste měli na škole integrovaných dětí?

Tak to je velmi zajímavá otázka, musela jsem pátrat v paměti a dopátrala jsem se počtu 15 žáků a žákyň.

4.) Jak jsou tito žáci zapojeni do učení? Speciální výuka/ nebo běžná?

Žáci se účastní běžné výuky s kolektivem třídy, ale mají upravený Individuální vzdělávací plán. Většinou jsou uvolněni z TV, někteří na 2. stupni byli uvolněni z odpoledního vyučování vzhledem ke svozu žáků ze školy, který zajišťovaly některé neziskové organizace a MÚSS. Nyní je situace komplikovanější, ale svoz si dojednávají rodiče individuálně, to nejde přes školu a je za úplatu.

5.) Kdo má integrované žáky na starosti?

O žáky se starají asistentky pedagoga. Máme fyzicky 3, ale podle úvazku 0,75 2x, 0,5 1x

6.) Jak je to během tělesné výchovy?

Během TV jsou buď se třídou, nebo častěji s asistentkou pedagoga a procvičují si učivo, relaxují apod. Náplň by vám podrobně sdělily AP.

7.) Je celá škola bezbariérová nebo mají děti někde problém?

Celá škola je bezbariérová. Žáci mají také vlastní sociální zařízení, kde mohli být i přebalování.

8.) Kolik peněz stála bezbariérová úprava školy?

Kolik to všechno stálo dohromady nevím, protože byly třeba dělat i nějaké stavební úpravy - širší dveře, příjezdová komunikace a výtahy. Na víc si nevzpomínám. Vše financoval zřizovatel, což je v tomto případě město Chomutov

9.) Dostáváte dotace od státu/ granty z EU?

Na nic jsme dotace nežádali. Dostali jsme několikrát jen sponzorské peníze od Severočeských dolů na výjezdy žáků na Sněžku, což je centrum pro imobilní žáky. Letos bychom chtěli o tyto peníze požádat znovu.

10.) Jak je to s legislativou, MŠMT?

Hrůza! Je toho víc - hlavně Školský zákon, vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se specifickými vzdělávacími potřebami.

11.) Jsou to žáci s trvalým postižením nebo se někteří vyléčí?

Postižení je většinou trvalého charakteru a s progresivní diagnózou. Absolvují často náročné operace s úspěchem 50/50. Dva žáci zemřeli ve věku kolem 14 - 15 let. Byli plně upoutáni na vozík a to pak trpí orgány, zejména dýchací ústrojí.

12.) Jak se k integrovaným žákům chovají ostatní žáci, učitelé,...?

K těmto žákům se ostatní chovají naprosto normálně, což je právě velký přínos jejich integrace. Jsou ohleduplní a se vším pomáhají. V tom problém nevidím. Učitelé jsou v přístupu k těmto žákům naprosto bez problémů.

13.) Jak jsou na tom tyto děti s prospěchem?

To je různé. Někteří žáci byli premianty třídy, jedna vystudovala vysokou školu. Žáci se snaží vystudovat alespoň střední školu. Tělesné postižení nemá nic společného s jejich IQ. Důležité je, že všichni tito žáci rádi chodí do školy!

14.) Mají kamarády, dobré vztahy se spolužáky?

Kamarády určitě mají, ale asi omezeně, neboť mimo školu mají omezené možnosti pobytu venku, hraní atp. Většinou pracují na PC nebo mají koníčky "domácího" charakteru. Vztahy se spolužáky mají dobré.

15.) Souhlasí s integrací ostatní rodiče, žáci?

Rodiče nejen že s integrací souhlasí, ale musí o ni také požádat. S umístěním těchto žáků by měl souhlasit i příslušný pedagog, ale těch se moc neptám. Spíše vybírám vhodného adepta na zařazení do naší školy. Tyto děti hlavně potřebují citlivý a ohleduplný přístup.

16.) Jak jsou spokojeni rodiče integrovaných dětí se školou?

Rodiče jsou velmi spokojeni. Opravdu slyšíme jen slova chvály. Klacky pod nohy nám hází jen přemíra administrativy a nesmyslných vyhlášek, které vymyslí vždy člověk, který viděl školu z rychlíku. S rodiči je velmi dobrá spolupráce. Rodiče zdravých žáků by se od nich mohli mnohé učit.

17.) Spolupráce s jinými školami?

Nijak moc není nutná. Nejvíce snad se ZŠ 17. listopadu (praktická) a s paní ředitelkou Horskou, která má přehled v legislativě. Žádnou "družbu" s nikým nemáme.

18.) Jak se líbí dětem ve škole?

Děti jsou ve škole moc spokojené, rády se učí a mají pěkný vztah a asistentkami pedagoga, kterým říkají jménem nebo "teto", někdy u nich tráví i víkend. Podobný vztah mají asistentky pedagoga i s rodiči. Na rozdíl od některých zdravých žáků si tito žáci školy a učitelů váží.

19.) Navštěvují tito žáci nějaké kroužky, kluby

Nenavštěvují, jen v případě zájmu a možností mohou být ve školní družině. Ale u nich je právě problém toho, že jsou vázáni na odvoz ze školy.

20.) Máte nějaké speciální programy pro tyto děti?

Programy na PC máme, četnost jejich využívání neznám. S podrobnostmi by Vás pak poinformovaly AP.

21.) Je pro ně přizpůsobeno i vybavení tříd?

Zvláštního vybavení není třeba, pouze jsme některým zakoupili sklopné lavice.

Řízený rozhovor s třídními učitelkami, které mají ve třídě integrovaného žáka/žákyni

Provedli jsme řízený rozhovor se třemi třídními učitelkami, které mají ve své třídě integrovaného žáka nebo žákyni. Byly velmi vstřícné a ochotně nám odpovíděly na všechny naše otázky. Protože většinou odpovídaly podobně, uděláme si zde shrnutí jednotlivých odpovědí.

1.) Jak dlouho pracujete s integrovanými dětmi?

Zde se odpovědi pochopitelně lišily. Nejkratší zkušenost s integrací byla 3/4 roku, další 5 let a třetí má zkušenost dlouhou 10 let.

2.) Je podle Vás integrace tělesně postiženého žáka do ZŠ lepší než jeho umístění do speciální školy?

Na této otázce se paní učitelky shodly. Je to velmi individuální podle druhu postižení. Pokud je postižení jen tělesné, tak je integrace určitě lepší. Tělesně postižený žák by se ve speciální škole mohl cítit velmi špatně. Ale jakmile se přidruží ještě například mentální postižení, měli by už rodiče uvažovat o speciální škole.

3.) Musela jste projít nějakou speciální přípravou na práci s integrovanými žáky?

Všechny tři se shodly na tom, že žádné oficiální školení k této problematice není. Musely se vzdělávat individuálně. Dále jsou možné konzultace s poradnou a s lékařkou z pedagogicko – psychologické poradny, která žáka/žákyni k integraci doporučila. Důležité jsou především vlastní zkušenosti a praxe.

4.) Vidíte u integrovaných žáků pokroky?

Učitelky odpověděly, že většinou ano. Jedna však odpověděla, že u její integrované žákyně se vyplátilo, když opakovala ročník. Byla dlouhodobě nemocná a tak pro ni bylo lepší, když příslušnou třídu absolvovala znovu. Další uvedla, že když je postižení lehké, pokroky jsou dobře viditelné. Pokud jde však například o DMO, učení je pro žáka mnohem složitější.

5.) Vyhovuje vybavení školy tělesně postiženým žákům?

Všechny tři se shodly na tom, že škola žákům plně vyhovuje, protože je bezbariérová. Žáci mají také speciální klávesnice a myši k počítačům. Drobné speciální pomůcky se dají poměrně lehce sehnat, ale učitelky na práci s nimi nemají čas. Důležitou součástí integrace jsou asistentky pedagoga, které se žákům individuálně věnují a rozvíjejí jejich schopnosti.

6.) Jak s integrovanými žáky vycházejí ostatní spolužáci?

Zde jsme se setkaly s pozitivní odezvou od všech tří učitelek. Spolužáci s nimi vycházejí výborně, dokonce mnohdy daleko lépe než mezi sebou. Děti spíše nevycházejí s někým, kdo se

špatně učí než s integrovaným žákem. Určitě je to pro ně obrovský přínos. Jsou velmi rádi mezi ostatními dětmi.

7.) Kolik času věnujete integrovanému žákovi?

Zde se učitelky shodly, že pokud je se žákem asistentka, snaží se mu věnovat stejnou pozornost jako ostatním žákům. Ale když asistentka z nějakého důvodu přítomná není, věnují mu více pozornosti. Snaží se ale, aby to nebylo na úkor ostatních. Takže třeba zadají nějakou samostatnou práci.

Dále jsme se dozvěděli, že vztahy s rodiči integrovaných žáků jsou více než dobré. Rodiče se velmi snaží a se školou komunikují tak často, jak je to možné. Učitelky také uvedly, že žáky hodnotí o něco mírněji a to s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu.

Řízený rozhovor s asistentkami pedagoga na ZŠ Březenecká

Uskutečnili jsme řízený rozhovor s asistentkami pedagoga na Chomutovské ZŠ, která provádí integraci tělesně postižených žáků. Rozhovor probíhal se dvěma asistentkami, ale jejich odpovědi byly většinou shodné anebo velmi podobné.

1.) Jak dlouho pracujete jako asistentka pedagoga?

Jedna 10 let a druhá 9 let.

2.) Kolik máte ve škole integrovaných dětí?

Tři děti- jeden chlapec a dvě děvčata. Chlapec je na vozičku.

3.) Jaké jsou předpoklady pro výkon asistenta pedagoga?

Přizpůsobení se dětem a jejich individuálním potřebám, porozumění, trpělivost, empatie, slušné chování, dobrý psychický stav, fyzická zdatnost, sociální citění, schopnost spolupráce, schopnost udržet pozornost dítěte, což je někdy problematické. Snažit se s nimi dobře vycházet a mít dobrou náladu. Tyto děti většinou vycítí, když má někdo špatnou náladu a nechová se k nim hezky.

4.) Jaké máte vzdělání?

Jedna asistentka má Střední školu + pedagogické minimum + EU školení na osobní asistentku v sociálních službách a školství- půl roku v Ústí nad Labem

Druhá má také Střední školu + pedagogické minimum + EU školení na osobní asistentku v sociálních službách a školství- roční školení v Mostě

5.) Je podle vás integrace postiženého žáka dobrá věc či nikoliv?

Určitě ano. Je to výhodné jak pro postiženého žáka, tak i pro jeho okolí. Společnost se s nimi díky tomu učí lépe vycházet a už nejsou považováni za zvířata, jak tomu bylo dříve, když je hromadně zavíraly do ústavů. Určitě si z toho víc vezmou zdravé děti, protože se naučí nahlížet

na ně jako na rovnocennou součást společnosti. Pak už je berou úplně normálně a jsou zvyklí na to, že jsou tyto děti odlišné.

6.) Jaký máte vztah k dětem, se kterými pracujete?

Velmi kladný, berou je, jako kdyby byly jejich. Skoro by se to dalo přirovnat k mateřskému vztahu. Chodí k nim do rodiny, když jsou nemocné a nosí jim úkoly. Jezdí s nimi také do školy v přírodě jako doprovod a na ozdravné pobyty. Jednou za rok s nimi jezdí do výtvarného centra, kam jedou jen integrované děti. Do školy v přírodě jezdí děti s ostatními dětmi. Na těchto akcích musí také být přítomen i jeden z rodičů.

7.) Kolik času denně s dětmi strávíte?

V průměru je to šest hodin denně. Ale práce, kterou dělají navíc (obsluha dětí na toaletě, přebalování, atd.) se do toho nepočítá.

8.) Jak vás děti oslovují?

Většinou této nebo přímo jménem. Ostatní děti je oslovují paní asistentko nebo paní pečovatelko.

9.) Jaká je spolupráce s rodiči integrovaných žáků?

Spolupráce je velmi dobrá. Stýkají se s nimi, chodí i k nim domů, když je potřeba. Rodiče jsou velmi vstřícní. Rodiče zdravých žáků by se od nich mohli spoustu věcí naučit. Mají ke škole úplně jiný přístup.

10.) Je práce s integrovanými žáky finančně náročná?

Záleží na druhu postižení. Hlavně se platí za pomůcky a speciální potřeby integrovaných dětí. Pokud asistentky mohou, snaží se sehnat sponzory a peníze také samy.

11.) Jak stát pomáhá při integraci?

Stát na tyto děti příliš peněz nedává. Měl by být rád, že děti nejsou v ústavech a nemusí platit vysoké částky za pečování o ně.

12.) Jak probíhá Váš den s integrovaným žákem?

Odpovídala jedna asistentka (stará se o integrovaného chlapce na vozíčku, který je ve třetí třídě). Ráno ho přebere od rodičů. Ti jí sdělí základní informace o jeho zdravotním stavu a své požadavky na příslušný den. Pak chlapce svlékne, převlékne ho a jde s ním do třídy. Připravuje se s ním na hodinu, učí se s ním, a když je úspěšný, paní učitelka ho i pochválí. O přestávce je také s ním, dojde s ním na speciálně upravenou toaletu anebo mu pomůže se nasvačit. Pak jdou spolu na oběd. Pak jdou spolu na chvíli do školní družiny anebo si ho vezme k sobě do kabinetu, dokud si pro něj nepřijedou rodiče.

13.) Stýkáte se s dětmi i poté, co školu opustí?

Ano, stýkají se s nimi. Jezdí s nimi i na ozdravné pobyty a navštěvují je i u nich doma. Někdy se také děti přijdou podívat za nimi do školy. Bohužel se stalo, že jedna holčička a jeden chlapeček zemřeli, kvůli svému postižení, což pro ně bylo velmi bolestivé.

14.) Chtěly byste něco změnit na vybavení školy pro integrované žáky?

Chtělo by to mít zvláštní prostor na volnou hodinu, kterou děti mají během tělesné výchovy. Musí s nimi být v kabinetě, což není například v případě chlapce na vozíku moc vhodné. Škola má například počítačové programy pro integrované děti, které nakupuje v rámci možností. Je mnoho věcí, které by se pro děti daly nakoupit, ale bohužel v tom hraje velkou roli finanční stránka. Dříve měli dívku s oční vadou a díky sponzorům jí mohli koupit speciální lupu na čtení.

15.) Co si myslíte o legislativě spojené s integrací?

Zákony týkající se integrace jsou nedomyšlené. Zdá se, že to dělají lidé, kteří s tím nemají vůbec žádné osobní zkušenosti.

Počty asistentů pedagoga a integrovaných tělesně postižených žáků v běžných základních školách v Chomutově a v okolních městech (Příloha číslo 2, s. 56)

Díky paní ředitelce základní školy Březenecká v Chomutově se nám podařilo sehnat dokument s počty individuálně integrovaných žáků podle druhu jejich postižení do běžných základních škol v Chomutově a v okolních městech. Dále jsme získali počty ostatních pedagogických pracovníků na stejných školách. Tyto statistiky jsou uvedeny v letech 2005 – 2009, takže jsou aktuální. Statistiky jsme umístili do přílohy a zde si je stručně okomentujeme.

Ve statistikách jsou uvedení žáci se všemi typy postižení. My se ale zaměříme na žáky s postižením tělesným. V letech 2005 – 2007 se jejich počet pohyboval kolem čísla deset. Z toho se na prvním stupni vzdělávali v roce 2005 tři žáci a v letech 2006 – 2007 jich bylo pět. V roce 2008 jejich počet poklesl o tři na sedm žáků. Na prvním stupni se jich vzdělávalo šest. Objevil se jeden žák těžce tělesně postižený. V roce následujícím byl počet integrovaných žáků osm, z čehož bylo pět žáků na prvním stupni. Počet žáků s těžkým tělesným postižením se zvýšil na čtyři. U počtů ostatních pedagogických pracovníků jsme se pochopitelně zaměřili na asistentky pedagoga. Jejich počty se v průběhu uvedených let zvyšovaly. V roce 2005 jich bylo osm, v roce 2006 dvanáct, v roce 2007 patnáct a v následujících třech letech se jejich počet zvýšil na dvacet asistentek pedagoga.

Uvedená statistika nám ukazuje, že zájem o integraci tělesně postižených žáků na běžných školách určitě je. I když počty těchto žáků nejsou vysoké, určitě můžeme ocenit snahu běžných základních škol o integraci tělesně postižených a dát jim tak možnost na vzdělávání mezi zdravými žáky.

Výsledky uvedených výzkumů

Jak je z uvedených výsledků patrné, integrace tělesně postižených žáků do běžné základní školy je určitě pozitivní a přínosnou volbou. Zkoumaná škola integruje žáky od roku 1996 a má s touto problematikou jistě nemalé zkušenosti. Řízeným rozhovorem s ředitelkou školy jsme zjistili její pohled na celou problematiku. Dozvěděli jsme se, že integrace je určitě přínosná jak pro integrované žáky, tak pro jejich spolužáky, rodiče i školu. Řekla nám, co všechno bylo potřeba udělat, aby škola mohla být bezbariérová. Musely tam být vybudovány dva speciální výtahy, které mohou převážet děti do prvního i do druhého patra školy a také speciálně upravené toalety. Vztah ostatních dětí k těm integrovaným je podle ní velmi přátelský a vycházejí s nimi bez větších problémů. Celkově jsme z rozhovoru s paní ředitelkou měli pozitivní pocity, co se integrace týče.

Řízený rozhovor jsme vedli také se dvěma asistentkami pedagoga na dané škole, které se o integrované tělesně postižené žáky starají. Z rozhovoru vyplývá, že asistentky mají k dětem velice pozitivní vztah, který by se dal přirovnat až ke vztahu mateřskému. Snaží se jim se vším pomáhat a být jim oporou. Dále asistentky uvedly, že s rodiči integrovaných dětí je velmi dobrá spolupráce. Asistentky také uvedly, že by ve škole uvítaly zvláštní místnost, ve které by s integrovaným žákem mohly být během tělesné výchovy. Musejí s nimi být v kabinetě, což je v případě chlapce na vozíku poměrně nevyhovující. Také jsme se dozvěděli, že zákony spojené s legislativou o integraci by měli dělat lidé, kteří s tím mají nějaké zkušenosti a ne politici od stolu, kteří o tom nemají mnoho informací.

Třídní učitelky, které mají ve třídě integrované žáky, nám také poskytly rozhovor. Integrace postiženého žáka do běžné školy podle nich hodně závisí na druhu postižení. Pokud se k tělesnému ještě přidruží postižení mentální, doporučovaly by raději školu speciální. Přípravu na učení integrovaných žáků si zpravidla musely zajistit individuálním studiem literatury anebo konzultacemi s lékaři SPC. Pokroky u integrovaných žáků určitě jsou, ale u jedné z žákyň se vyplatilo, že opakovala ročník, protože kvůli zdravotním problémům hodně zameškala. Pokud jde o žáka na invalidním vozíku, je to s pokroky o něco složitější, protože je imobilní. Asistentka pedagoga ale i učitelé tak dělají vše pro to, aby učení žákovi šlo a co nejlépe a maximálně mu vycházejí vstříc.

Pozorováním integrované žákyně a žáka jsme zjistili mnoho užitečných informací pro náš výzkum. Asistentky pedagoga se k integrovaným dětem chovají velmi vstřícně a přátelsky. Snaží se jim pomáhat se všemi jejich problémy a samozřejmě se školními záležitostmi. Jsou určitě nezbytnou součástí integrace.

Z našeho pozorování jsme také zjistili, že integrovaní žáci mají se svými spolužáky velmi přátelský vztah a mají mezi nimi mnoho kamarádů. Spolužáci se o nich vyjadřují velmi hezky a snaží se jim se vším pomáhat. Pokud o nich mluví, oslovují je většinou zdrobnělinami jejich jména. Je také zřejmé, že spolužáci si uvědomují, čím vším si museli tělesně postižení žáci projít a chovají se k nim s respektem a s maximální úctou. Ochotně je doprovázejí například na toaletu nebo si s nimi hrají o přestávkách. Žáci na základní škole Březenecká by právem mohli být považováni za ukázkový příklad tolerance, pochopení, podpory a pomoci ve vztahu k tělesně postiženým žákům.

Díky velké ochotě paní ředitelky zkoumané školy jsme se dozvěděli spoustu užitečných a pro náš výzkum jistě nezbytných informací. Měli jsme také možnost získat statistiku počtu individuálně integrovaných žáků a asistentek pedagoga do běžných základních škol v Chomutově a přilehlém okolí. Tato statistika nám umožnila udělat si obrázek o zájmu základních škol integraci provádět a také o tom, kolik dětí bylo v uvedených letech integrováno.

Diskuze

Z literatury uvedené v naší práci jsme se dozvěděli, že integrace tělesně postiženého žáka do běžné základní školy je možná, pokud jsou splněny všechny její podmínky – materiální vybavení školy, bezbariérové zařízení školy i přístup do ní, dodržování legislativy spojené s integrací, souhlas rodičů a zaměstnanců školy, zařízení funkce asistenta pedagoga, souhlas pedagogicko – psychologické poradny a SPC s integrací tělesně postiženého žáka do běžné základní školy. Naším výzkumem jsme zjistili, že to opravdu možné je. Na základní škole Březenecká se těmto dětem snaží vyjít maximálně vstříc a integrace probíhá bez závažnějších problémů.

Někdy je ale třeba zamyslet se nad faktem, jestli žák skutečně má na to, aby učivo na běžné škole zvládl. Pokud má žák tělesné postižení, ke kterému se nepřidružilo žádné jiné postižení anebo je lehčího charakteru, je integrace určitě doporučena a ve většině případů také schválena. Pokud se však k tělesnému postižení přidruží ještě postižení mentální, měli by všichni zúčastnění zvážit, zda by mu skutečně nebylo lépe ve škole speciální.

Pokud jsou tedy všechny výše zmíněné podmínky spojené s ochotou a souhlasem všech zúčastněných, pak integraci prakticky nebrání nic v cestě. Důležité je, aby si žáci a učitelé osvojili základní principy jednání s tělesně postiženými, jakými jsou tolerance, respekt k individu, pochopení a porozumění. Je také potřeba dodržovat zákony a vyhlášky, které jsou s touto problematikou spojené.

Integrace tělesně postiženého jedince je bezpochyby velkým přínosem pro jeho psychiku, což je patrné jak z literatury, tak i z našeho výzkumu. Díky tomu získá mnoho nových životních zkušeností a samozřejmě také přátel. Literatura také uvádí, že integrace je bezpochyby lepší než umístění tělesně postiženého jedince do internátu nebo speciálního zařízení. Je pak odloučen od svého přirozeného prostředí a nemá možnost vyvíjet se jako jeho vrstevníci na běžných školách.

Je tedy patrné, že literatura je integraci většinou nakloněna a my jsme naším výzkumem tato fakta potvrdili. Samozřejmě se v praxi vyskytují i problémy spojené s tímto tématem, ale díky vstřícnému chování všech zúčastněných nepředstavují nevyřešitelný problém a lze je vyřešit.

Závěr

Na začátku práce jsme si vytyčili dva cíle. Prvním byly podmínky potřebné pro úspěšnou integraci. Dalším cílem bylo zjistit, jaký má integrace vliv na samotné integrované tělesně postižené žáky. Předpokládali jsme, že tento vliv bude především pozitivní. Naše hypotéza se k našemu velkému uspokojení potvrdila. Můžeme tedy konstatovat, že integrace tělesně postiženého žáka do běžné základní školy představuje velký přínos jak pro samotné integrované žáky, tak i pro jejich rodiny, spolužáky, ale i zaměstnance školy. Díky tomuto vstřícnému kroku si tak všichni zúčastnění mohou osvojit základní principy tolerance k individu, respektování odlišností, podpory, pomoci a pochopení. Na základní škole Březenecká jsme díky provedenému výzkumu mohli jasně vidět, jak integrace funguje v praxi a jsme velmi potěšeni, že se naše hypotéza díky tomuto výzkumu potvrdila.

Práce může dobře posloužit jako inspirace pro základní školy k využití možnosti integrovat tělesně postižené žáky a dát jim tak možnost vzdělávat se mezi zdravými spolužáky. Může také pomoci laické veřejnosti trochu proniknout do problematiky tělesně postižených jedinců mezi námi a uvědomit si, že jsou to žáci, jako všichni ostatní se svými problémy, radostmi i starostmi a mají právo na plnohodnotný život. Práce by také mohla mít funkci jakési příručky pro základní školy, které by chtěly integraci tělesně postižených žáků realizovat. Pomůže jim orientovat se v dané problematice a seznámí je se základními podmínkami, které jsou pro potřebné pro úspěšnou integraci.

Přílohy

Příloha číslo 1 – Žádost o zřízení pracovního místa asistenta pedagoga ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává žák nebo student se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním, individuálně integrovaný v základní škole a střední škole.

Příloha číslo 2 – Počty individuálně integrovaných žáků podle druhu tělesného postižení a počty ostatních pedagogických pracovníků na běžných základních školách v Chomutově a přilehlých městech v letech 2005 – 2009

Příloha číslo 1

Žádost

o zřízení pracovního místa asistenta pedagoga ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává žák nebo student se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním, individuálně integrovaný v základní škole a střední škole.

Asistent pedagoga pro zdravotně postižené děti, žáky a studenty podle § 16 odst. (2) zákona č. 562/2004 Sb., v platném znění,

I. informace o uchazeči na místo asistenta pedagoga (informace k bodu a) – e) lze zaslat dodatečně)

- a) jméno a příjmení
- b) datum narození (musí být starší 18 let)
- c) nejvyšší dosažené vzdělání
- d) kopie o dosaženém vzdělání, případně kopie o absolvování kurzu pedagogického minima
- e) kurz pedagogického minima ano-ne
- f) návrh platového zařazení (třída/st.)
- g) úvazek asistenta pedagoga
- h) termín nástupu
- i) náplň práce v souladu s doporučením SPC nebo PPP, která jasně stanoví týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti, např. u žáků s autismem, při výuce Braillova písma nebo znakové řeči, může vedení školy stanovit i pedagogický úvazek a výčtem počtu hodin týdně na přípravné, následné a související činnosti (ekonomické zabezpečení pracovního místa)

II. informace o zdravotně postiženém dítěti, žáku, studentu

- a) jméno a příjmení
- b) datum narození/ročník
- c) typ zdravotního postižení
- d) aktuální zpráva odborného pracoviště (SPC, PPP) obsahující jasně formulované doporučení asistentské pomoci,
- e) stanovení platnosti posudku.

Příloha číslo 2

2005 – ORP (běžné školy)

XIV. Ostatní pedagogičtí pracovníci škol

	Číslo řádku	Fyzické osoby		Přepočtení na plně zam.	
		celkem	ženy	celkem	ženy
a	b	2	3	4	5
Asistenti pedagogů pro žáky se zdravotním postižením	1401	8	8	7,7	7,7
Asistenti pedagogů pro žáky se sociálním znevýhodněním	1402	1	1	1	1
Psychologové	1403	0	0	0	0
Trenéři	1404	0	0	0	0
Speciální pedagogové	1405	0	0	0	0
Výchovní poradci	1406	21	16	21	16
z toho z řad učitelů	1407	21	16	21	16

2006 – ORP (běžné školy)

XIV. Ostatní pedagogičtí pracovníci škol

	Číslo řádku	Fyzické osoby		Přepočtení na plně zam.	
		celkem	ženy	celkem	ženy
a	b	2	3	4	5
Asistenti pedagogů pro žáky se zdravotním postižením	1401	12	11	11,2	10,2
Asistenti pedagogů pro žáky se sociálním znevýhodněním	1402	1	1	1	1
Psychologové	1403	0	0	0	0
Trenéři	1404	0	0	0	0
Speciální pedagogové	1405	0	0	0	0
Výchovní poradci	1406	18	14	X	X
z toho z řad učitelů	1407	18	14	X	X

2007 – ORP (běžné školy)

XIV. Ostatní pedagogičtí pracovníci škol

	Číslo řádku	Fyzické osoby		Přepočtení na plně zam.	
		celkem	ženy	celkem	ženy
a	b	2	3	4	5
Asistenti pedagogů pro žáky se zdravotním postižením	1401	15	15	13,8	13,8
Asistenti pedagogů pro žáky se soc. znevýhodněním	1402	2	2	2	2
z ř. 1402 v přípravných třídách	1402a	1	1	1	1
Psychologové	1403	0	0	0	0
Trenéři	1404	0	0	0	0
Speciální pedagogové	1405	0	0	0	0
Výchovní poradci	1406	21	16	X	X
z toho z řad učitelů	1407	21	16	X	X

2008 – ORP (běžné školy)

XIV. Ostatní pedagogičtí pracovníci škol

	Číslo řádku	Fyzické osoby		Přepočtení na plně zam.	
		celkem	ženy	celkem	ženy
a	b	2	3	4	5
Asistenti pedagogů pro žáky se zdravotním postižením	1401	20	20	17,3	17,3
Asistenti pedagogů pro žáky se soc. znevýhodněním	1402	2	2	2	2
z ř. 1402 v přípravných třídách	1402a	1	1	1	1
Psychologové	1403	0	0	0	0
Trenéři	1404	0	0	0	0
Speciální pedagogové	1405	0	0	0	0
Výchovní poradci	1406	18	16	X	X
z toho z řad učitelů	1407	18	16	X	X

2009 – ORP (běžné školy)

XIV. Ostatní pedagogičtí pracovníci škol

	Číslo řádku	Fyzické osoby		Přepočtení na plně zam.	
		celkem	ženy	celkem	ženy
a	b	2	3	4	5
Asistenti pedagogů pro děti/žáky se zdravotním postižením	1401	20	20	15,5	15,5
z ř. 1401 v přípravném stupni ZŠ speciální	1401a	0	0	0	0
Asistenti pedagogů pro děti/žáky se sociálním znevýhodněním	1402	2	2	2	2
z ř. 1402 v přípravných třídách	1402a	1	1	1	1
Vychovatelé	1402b	0	0	0	0
Psychologové	1403	0	0	0	0
Trenéři	1404	0	0	0	0
Speciální pedagogové	1405	0	0	0	0
Výchovní poradci	1406	21	18	X	X
z toho z řad učitelů	1407	21	18	X	X

Ř. 1401: Zahnují se i asistenti pedagoga pro děti/žáky se zdravotním znevýhodněním.

Ř. 1402b: Uvádí se jen při výuce v ZŠ podle § 8, odst. 6 vyhlášky č. 73/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, neuvádějí se vychovatelé ve školní družině, klubu ani v jiných školských zařízeních.

Výkaz V 3-01 o základní škole

2005 – ORP (běžné školy)

IX. Individuálně integrovaní žáci podle druhu zdravotního postižení ⁵⁾

	Číslo řádku	Počet celkem	Z toho dívky	ze sl. 2. vyžadující zvýšené výdaje			
				1.stupeň celkem	z toho dívky	2.stupeň celkem	z toho dívky
a	b	2	3	4	5	6	7
Mentální postižení	0901	6	0	3	0	3	0
z toho těžce mentálně postiž.	0902	0	0	0	0	0	0
Sluchově postižení	0904	6	1	3	1	3	0
z toho neslyšící	0905	0	0	0	0	0	0
Zrakově postižení	0906	1	0	1	0	0	0
z toho nevidomí	0907	0	0	0	0	0	0
S vadami řeči	0908	12	1	9	1	3	0
Tělesně postižení	0909	10	4	3	2	7	2
S více vadami	0910	8	3	5	1	3	2
z toho hluchoslepí	0911	0	0	0	0	0	0
S vývoj. poruchami učení	0912	102	18	38	9	62	9
S vývoj. poruchami chování	0914	1	0	0	0	1	0
Autisté	0915	1	0	1	0	0	0
Celkem	0918	147	27	63	14	82	13

⁵⁾ Uvádějí se pouze žáci se zdravotním postižením, u nichž byly speciální vzdělávací potřeby zjištěny na základě speciálně pedagogického popř. psychologického vyšetření školským poradenským zařízením, a jsou integrováni v běžných třídách, kde je jim věnována zvýšená péče.

2006 – ORP (běžné školy)

IX. Individuálně integrovaní žáci podle druhu zdravotního postižení ⁵⁾

	Číslo řádku	Počet celkem	z toho dívky	ze sl. 2. vyžadující zvýšené výdaje			
				1.stupeň celkem	z toho dívky	2.stupeň celkem	z toho dívky
a	b	2	3	4	5	6	7
Mentální postižení	0901	10	3	3	0	3	0
z toho těžce mentálně postiž.	0902	0	0	0	0	0	0
Sluchově postižení	0904	11	3	6	2	3	1
z toho neslyšící	0905	0	0	0	0	0	0
Zrakově postižení	0906	3	0	2	0	1	0
z toho nevidomí	0907	0	0	0	0	0	0
S vadami řeči	0908	14	0	7	0	6	0
z toho těžce postižení	0908a	0	0	0	0	0	0
Tělesně postižení	0909	11	4	5	3	6	1
z toho těžce postižení	0909a	0	0	0	0	0	0
S více vadami	0910	5	2	2	1	3	1
z toho hluchoslepí	0911	0	0	0	0	0	0
S vývoj. poruchami učení	0912	80	16	20	5	41	8
S vývoj. poruchami chování	0914	2	0	0	0	0	0
Autisté	0915	1	0	1	0	0	0
Celkem	0918	137	28	46	11	63	11

2007 – ORP (běžné školy)

IX. Individuálně integrovaní žáci podle druhu zdravotního postižení ⁵⁾

	Číslo řádku	Počet celkem	z toho dívky	ze sl. 2. vyžadující zvýšené výdaje			
				1.stupeň celkem	z toho dívky	2.stupeň celkem	z toho dívky
a	b	2	3	4	5	6	7
Mentální postižení	0901	6	1	2	1	4	0
z toho těžce postižení	0902	0	0	0	0	0	0
Sluchově postižení	0904	10	3	6	1	2	1
z toho neslyšící	0905	0	0	0	0	0	0
Zrakově postižení	0906	3	0	2	0	1	0
z toho nevidomí	0907	1	0	1	0	0	0
S vadami řeči	0908	16	5	11	4	5	1
z toho těžce postižení	0908a	0	0	0	0	0	0
Tělesně postižení	0909	10	4	5	1	4	2
z toho těžce postižení	0909a	0	0	0	0	0	0
S více vadami	0910	4	2	2	1	2	1
z toho hluchoslepí	0911	0	0	0	0	0	0
S vývoj. poruchami učení	0912	51	12	14	6	26	5
S vývoj. poruchami chování	0914	1	0	0	0	0	0
Autisté	0915	2	0	2	0	0	0
Celkem	0918	103	27	44	14	44	10

2008 – ORP (běžné školy)
IX. Individuálně integrovaní žáci podle druhu zdravotního postižení ⁵⁾

	Číslo řádku	Počet celkem	z toho dívky	ze sl. 2. vyžadující zvýšené výdaje			
				1.stupeň celkem	z toho dívky	2.stupeň celkem	z toho dívky
a	b	2	3	4	5	6	7
Mentální postižení	0901	7	3	3	2	1	0
z toho středně těžce postižení	0901a	5	2	3	2	1	0
z toho těžce postižení	0902	0	0	0	0	0	0
Sluchové postižení	0904	9	3	6	1	2	2
z toho těžce postižení	0905	4	2	2	1	1	1
Zrakové postižení	0906	5	1	4	1	1	0
z toho těžce postižení	0907	3	1	3	1	0	0
S vadami řeči	0908	18	7	12	5	4	1
z toho těžce postižení	0908a	0	0	0	0	0	0
Tělesně postižení	0909	7	2	6	1	1	1
z toho těžce postižení	0909a	1	0	1	0	0	0
S více vadami	0910	7	3	6	2	1	1
z toho hluchoslepi	0911	0	0	0	0	0	0
S vývoj. poruchami učení	0912	65	23	29	16	20	5
S vývoj. poruchami chování	0914	18	3	4	0	1	0
Autisté	0915	3	0	1	0	2	0
Celkem	0918	139	45	71	28	33	10

2009 – ORP (běžné školy)
IX. Individuálně integrovaní žáci podle druhu zdravotního postižení ⁵⁾

	Číslo řádku	Počet celkem	z toho dívky	ze sl. 2. vyžadující zvýšené výdaje			
				1.stupeň celkem	z toho dívky	2.stupeň celkem	z toho dívky
a	b	2	3	4	5	6	7
Mentální postižení	0901	4	2	2	2	0	0
z toho středně těžce postižení	0901a	1	0	0	0	0	0
z toho těžce postižení	0902	0	0	0	0	0	0
Sluchové postižení	0904	10	4	7	2	3	2
z toho těžce postižení	0905	3	2	2	1	1	1
Zrakové postižení	0906	5	1	4	1	1	0
z toho těžce postižení	0907	2	1	2	1	0	0
S vadami řeči	0908	14	6	9	4	3	1
z toho těžce postižení	0908a	0	0	0	0	0	0
Tělesně postižení	0909	8	3	5	0	1	1
z toho těžce postižení	0909a	4	2	2	0	0	0
S více vadami	0910	3	2	2	1	1	1
z toho hluchoslepi	0911	0	0	0	0	0	0
S vývoj. poruchami učení	0912	68	22	25	12	30	10
S vývoj. poruchami chování	0914	11	3	0	0	1	1
Autisté	0915	3	0	1	0	2	0
Celkem	0918	126	43	55	22	42	16

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0
 - METODICKÝ POKYN ke zřizování pracovního místa asistenta pedagoga ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami, s účinností od 1. 1. 2009, č. ev.: 190035/2008
 - MICHALÍK, J. *Školská integrace dětí s postižením*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. 135 s. ISBN 80-244-0077-4
 - OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s dětskou mozkovou obrnou*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3242-1
 - PEŠATOVÁ, I., TOMICKÁ, V. *Úvod do integrativní speciální pedagogiky*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 115 s. ISBN 978-80-7372-268-5
 - PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. 234 s. ISBN 80-85931-65-6
 - TOMICKÁ, V. *Vybrané kapitoly k integraci-pracovní verze*. Liberec: Technická univerzita v Liberci: 1999. 23 s. ISBN neuvedeno
 - ŠTECH, S., VÁGNEROVÁ, M., Hajd-Mousová, Z. *Psychologie handicapu 1)*. Liberec 1997. 88 s. ISBN 80-7083-208-8
 - VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998. 183 s. ISBN 80-85931-51-6
 - ZÁKLADNÍ INFORMACE k zajišťování asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením, č.j. 25 099/2007-24-IPPP
 - ZÁKONY – Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících
- Internetové stránky:
- Odkaz č. 1: MŠMT. *Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. [On-line] Dostupné na <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb> [10.4. 2010].
 - Odkaz č. 2: MŠMT. *Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*. [On-line] Dostupné na <http://www.msmt.cz/mladez/zakon-c-563-2004-sb-o-pedagogickych-pracovnicich> [10.4. 2010]